

פרק ג'

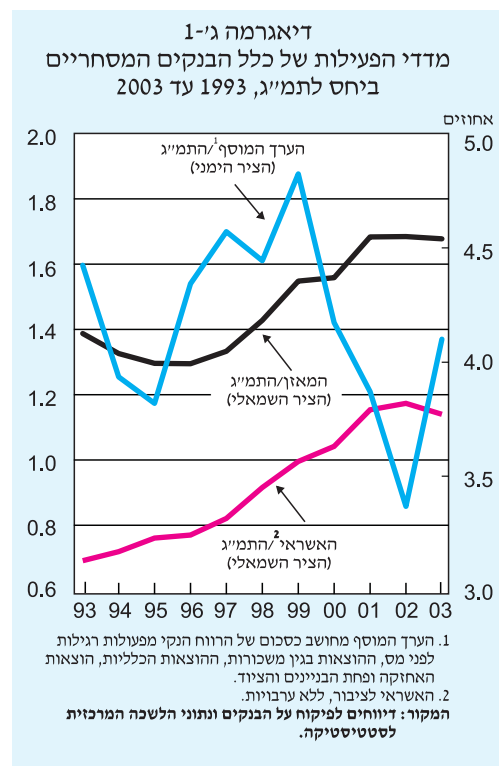
ההתפתחויות העיקריות בפעילות ובתוצאות העסקיות של מערכת הבנקאות

1. ההתפתחויות העיקריות בפעילות הבנקים המסחריים¹

סך הנכסים המאזניים של הבנקים המסחריים הפועלים בישראל גדלו השנה בשיעור מתון של 1% לעומת שנת 2002, והסתכמו בכ-689 מיליארד ש"ח (לוח ג'-1). היחס מאזן לתמ"ג נשאר קבוע בשלוש השנים האחרונות ברמה של כ-1.67 (דיאגרמה ג'-1). בצד ההתחייבויות, נרשמה השנה יציבות יחסית בגיוס פיקדונות מהציבור (גידול בשיעור מתון של 0.9%). בצד הנכסים, נרשמה ירידה ביתרת האשראי לציבור

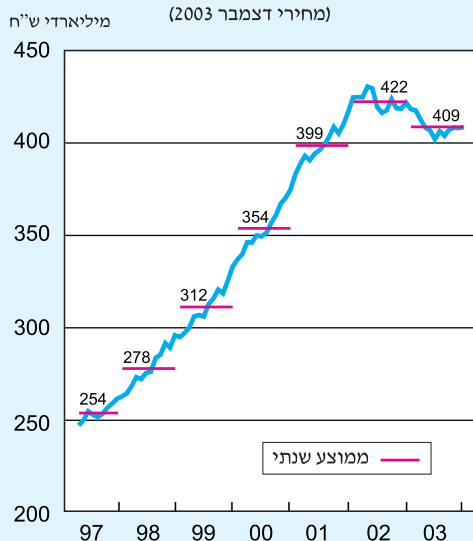
(המהווים כ-60% מסך הנכסים) בסך של 13 מיליארד ש"ח (ירידה בשיעור של 3%). כתוצאה מהירידה ביתרת האשראי הבנקאי, לצד יציבות יחסית בפיקדונות הציבור, נוצרו לבנקים עודפי מקורות. עודפים אלו נותבו על ידי הבנקים לרכישת איגרות חוב – בעיקר אג"ח ממשלתיות במגזר הלא צמוד ("שחר" ו"גילון"). היקף השקעות הבנקים באג"ח אלו הסתכם בכ-27 מיליארד ש"ח – גידול בשיעור של כ-52% לעומת 2002 (לוח ג'-6). השינוי בתמהיל השימושים של הבנקים, במשולב עם ירידות חדות בשיעורי הריבית במשק, פעלו השנה להגדלת הרווחים ובכך להגדלת הערך המוסף של מערכת הבנקאות. בשנת 2003 חל גידול ביחס ערך מוסף לתמ"ג של הבנקים המסחריים מ-3.4 בשנת 2002 ל-4.1 השנה (דיאגרמה ג'-1).

בשנת 2003 בולטת במיוחד הירידה החדה (של 61%) בסך צרכי האשראי

1 בסעיף זה אנו מתייחסים לפעילות בישראל של כל הבנקים המסחריים הרגילים. משנת 2002 נכללים נתונים של "בנק ירושלים" ושל שני הבנקים הזרים (HSBC, ו-CitiBank), ואילו נתוני "בנק למסחר" אינם כלולים.

דיאגרמה ג'-2
התפתחות האשראי לציבור¹, סך
כל הבנקים המסחריים,
מארס 1997 עד דצמבר 2003
(מחירי דצמבר 2003)

(1) כולל אשראי במטבע ישראלי בתוספת אשראי נקוב במטבע חוץ וצמוד למטבע חוץ. החל מינואר 2002 - כולל את בנק ירושלים. המקור: דיווח חודשי לפיקוח על הבנקים.

במשק, הכוללים אשראי בנקאי ישיר ותחליפי אשראי, כגון גיוסים משוק ההון. מגמת הירידה בצרכי האשראי במשק החלה בשנת 2001 בעקבות המיתון ששרר במשק. בשנת השיא (שנת 2000) צרכי האשראי במשק היו גבוהים ביותר מפי 8 מצרכי האשראי בשנת 2003, וכן לראשונה בשנת 2003 גיוסי האשראי הבנקאי היו שליליים (לוח ג'-2).

כמו כן בלטה השנה העלייה בתיק נכסי הציבור, שהגיע לרמה הגבוהה ביותר בעשור האחרון, סך של כ-1,400 מיליארד ש"ח (לוח ג'-5). העלייה בתיק נכסי הציבור הושפעה בעיקר מהגאות בשוקי ההון בארץ ובעולם, שהעלתה את ערכם של ניירות הערך.

א. אשראי לציבור

המגמה של עלייה ניכרת באשראי הבנקאי, שהיינו עדים לה בעשור

האחרון (גידול שנתי ממוצע של 8%), נבלמה החל מיוני 2002 (דיאגרמה ג'-2). יתרה מזו, לראשונה זה תקופה ארוכה, בשנת 2003 חלה ירידה של 3% ביתרת האשראי הבנקאי הממוצעת של הבנקים המסחריים (הסתכמה בכ-409 מיליארד ש"ח) בהשוואה ליתרה הממוצעת בשנת 2002 (לוח ג'-3). גם ביחס האשראי הבנקאי לתמ"ג חלה השנה ירידה, לראשונה זה תקופה ארוכה; בסוף 2003 עמד יחס זה על 1.14 בהשוואה ל-1.17 בסוף 2002 (דיאגרמה ג'-1).

הירידה ביתרת האשראי בשיווי משקל הנה תוצאה של צמצום בהיצע האשראי הבנקאי, שלווה בירידה מקבילה בביקוש לאשראי זה. הסיבות העיקריות שהובילו לצמצום היצע האשראי הבנקאי הינן:

(1) המגמה, שהחלה באמצע 2002 ונמשכה גם השנה, של נקיטת מדיניות אשראי קפדנית מצד הבנקים. מדיניות זהירה ושמרנית זו הנה פועל יוצא של הירידה החדה בפעילות המשק אשר פגעה בכושר הפירעון של חברות רבות, וכן הינה תוצאה של הפנמת לקחים על ידי הנהלות הבנקים ממדיניות מקלה שנקטה על ידם בעבר.

(2) רצונן של הנהלות הבנקים לשפר את יחסי הלימות ההון שלהם לרמות המקובלות בעולם המערבי; הן בשל השפעתו של יחס זה על דירוג חוסנם הפיננסי של הבנקים, הן בשל השיפור ביכולתם של הבנקים להתמודד עם מימוש אפשרי של סיכונים בעתיד, והן בשל עידודו של המפקח על הבנקים בישראל.

(3) הערכותן של הנהלות הבנקים לקראת יישום ההוראות החדשות בדבר החמרת

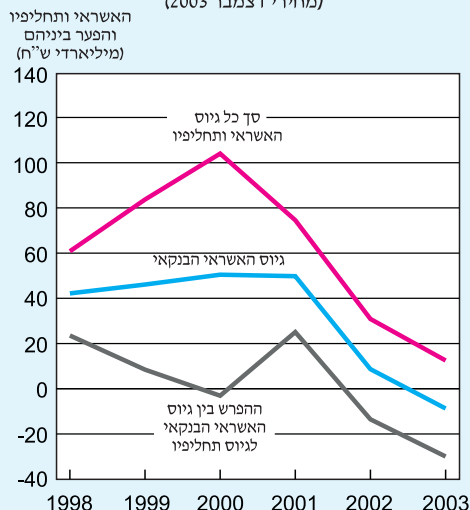
לוח ג'-1

הנכסים וההתחייבויות¹ של התאגידים הבנקאיים המסווגים בישראל על פי מוגרי הפעילות, 2001 עד 2003

התפלגות היתדות והמוצעות	2002	2003	השינוי הראלי לעומת שנת הקדמת	2002	2003	השינוי הראלי לעומת סוף השנה הקודמת	2002	2003	היתדות לסוף השנה	2001
התפלגות היתדות והמוצעות	2002	2003	השינוי הראלי לעומת שנת הקדמת	2002	2003	השינוי הראלי לעומת סוף השנה הקודמת	2002	2003	היתדות לסוף השנה	2001
(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)
100	100	100	-1	675,440	681,166	1	-1	688,745	681,818	690,428
100	100	100	-1	675,440	681,166	1	-1	688,745	681,818	690,428
36	36	36	1	244,653	242,018	7	-8	260,247	242,766	263,292
41	40	40	1	273,829	270,722	6	-10	289,420	271,853	302,347
3	3	3	-1	22,786	23,049	-7	-24	22,003	23,651	31,234
*	*	*	*	-6,391	-5,655	*	*	-7,170	-5,436	-7,821
24	24	24	-2	162,374	165,221	-5	2	157,615	165,179	161,501
21	21	21	-1	143,239	144,952	-9	8	135,714	148,329	137,110
*	*	*	*	-2,176	-2,118	*	*	-2,796	-2,255	-3,079
3	3	3	-7	16,960	18,151	31	-32	19,105	14,595	21,312
34	35	35	-4	227,141	235,966	-2	2	228,094	233,503	228,493
31	33	33	-4	212,690	221,733	-1	5	216,024	218,519	207,224
*	*	*	*	-20,610	-20,931	*	*	-19,207	-21,396	-28,154
*	*	*	*	-6,160	-6,698	*	*	-7,137	-6,412	-6,885
6	6	6	9	41,272	37,961	6	9	42,788	40,369	37,142
7	6	6	4	45,681	43,759	10	-1	47,586	43,116	43,747
*	*	*	*	-4,409	-5,798	*	*	-4,798	-2,747	-6,605

- 1) הלוואות בסקירה השנתית, לרבות נתוני השוואה המוצגים בהם, הותאמו למידן הנכסים וההתחייבויות ברוח הנכסי לציבור. הלוואות אינם כוללים פעילות לפי מידת המדידה.
- 2) מספר חזוי מציין עודף נכסים על ההתחייבויות; מספר שלילי מציין עודף ההתחייבויות על הנכסים.
- 3) כולל השקעות בחברות בנות ובחברות מסונפות.
- 4) חזו עצמי. רשמי חזב חזויים נדרשים.
- 5) גירעון במגזר הבנקאי מביא חזן פיגנסי חריב.
- 6) המקור: דוחות על הפיקוח על הבנקים.

דיאגרמה ג'-3
גיוס האשראי ותחליפיו,¹
1998 עד 2003
(מחירי דצמבר 2003)

(1) השינוי ביתירות האשראי לציבור בבנקים המסחריים ובבנקים למשכנתאות הוא האומדן לזרמי האשראי ממערכת הבנקאות. תחליפי האשראי כוללים אשראי ישיר מחו"ל, גיוס הון, בארץ ובחו"ל של מניות ואיגרות חוב קונצרניות, ומימון של קרנות הון-סיכון.
המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי יחידת המחקר.

המגבלות על חשיפה לקבוצות לוויים גדולות² תרמה אף היא להקטנת היצע האשראי הבנקאי ללוויים גדולים.

באותו כיוון של צמצום פעלו השנה גם גורמי הביקוש לאשראי במשק. הביקוש המצרפי לאשראי הושפע מהמיתון המתמשך בענפי המשק העיקריים, אשר הביא לירידה חדה בהשקעות וכפועל יוצא לירידה בביקושים לאשראי מצד הפירמות. לצד התפתחויות אלו, חברות גדולות ואיתנות ניצלו את ההתאוששות בשוק ההון והנפיקו אג"ח סחירות ובלתי סחירות. הנפקות האג"ח החליפו את האשראי הבנקאי והיוו גורם מרכזי לירידת הביקוש לאשראי הבנקאי מצד החברות (דיאגרמה ג'-3).

הסיבות להסטת הביקושים ממערכת הבנקאות לשוק ההון היו:

(1) ירידה חדה בשיעורי התשואה לפדיון באיגרות החוב הממשלתיות³ והקונצרניות, שהוזילו את מחירי ההון הזר של הפירמות

ולכן הגדילו את התמריץ להרחבת היקפי ההנפקות. היקפי ההנפקות המהווים תחליפי אשראי מלאים (אג"ח סחיר ואג"ח שאינו סחיר שגוים מחברות שאינן פיננסיות) גדלו מכ-3.5 מיליארד ש"ח ב-2002 לכ-8.8 מיליארד ש"ח ב-2003 (לוח ג'-2).

(2) הצמצום בהיצע האג"ח הממשלתיות (בעיקר הצמודות למט"ח), על רקע צמצום הגירעון הממשלתי, פעל להגדלת הביקוש מצד משקיעים לאג"ח קונצרניים (בשנת 2003 חל גידול של 6.1 מיליארד ש"ח בהון הרשום למסחר של הסקטור הפרטי).

(3) רצונן של החברות העסקיות לשנות את תמהיל המנוף הפיננסי בכיוון של ירידה באשראי הבנקאי לצד גידול בחבות ישירה לציבור (הנפקות אג"ח). המניע העיקרי לשינוי זה הינו רצונן של החברות לשנות את תדמיתן כמסוכנות פחות. נוסף לכך ייתכן כי היערכותן של החברות הגדולות ליישום ההוראות החדשות של המפקח על הבנקים בנושא מגבלת חבות של קבוצת לוויים, כאמור לעיל, הניע את החברות הציבוריות הגדולות להקטין את היקפי האשראי הבנקאי שלהן ולהרחיב את השימוש בתחליפי אשראי חוץ בנקאיים.

כתוצאה מהתפתחויות אלו שיווי המשקל בשוק האשראי, המשתקף בסך צרכי

2 לפירוט ההוראה ראו נספח לפרק ה' בסקירה זו.

3 בטווח הארוך התשואה הריאלית לפדיון של אג"ח ממשלתית ירדה בכ-1.4 נקודות האחוז, מ-5.7% ל-4.3%.

לוח ג'-2

גיוס האשראי הבנקאי ותחליפיו העיקריים, 1998 עד 2003
(מיליוני ש"ח, מחירי דצמבר 2003)

סך כל גיוסי האשראי הבנקאי ותחליפיו	גיוס האשראי הבנקאי ¹	גיוס תחליפי האשראי הבנקאי ²	מזה: הנפקת מניות ואגרות חוב קונצרניות ³	מזה: גיוס ע"י משקיעים מוסדיים ⁴	מזה: גיוס הון מחז"ל ⁵
1998	60,820	42,189	18,631	10,444	4,562
1999	83,701	46,088	37,613	7,339	17,802
2000	104,023	50,467	53,555	14,505	19,267
2001	74,553	49,824	24,729	5,922	7,322
2002	30,863	8,671	22,193	8,524	1,061
2003	12,504	-8,738	21,242	5,941	3,855

- (1) אשראי לציבור מבנקים מסחריים ומבנקים למשכנתאות. אנו מניחים כי השינוי ביתרות האשראי משקף את זרם האשראי החדש שניתן.
 - (2) תחליפי אשראי כוללים גם גיוס הון באמצעות קרנות הון סיכון ואשראי ישיר מחז"ל.
 - (3) החל משנת 2001 נוכח כל ההנפקות וגיוסי האג"ח שאינן מהוות תחליפי אשראי.
 - (4) כולל אג"ח לא סחיר שהונפק על ידי משקיעים מוסדיים ואשראי שניתן ממשקיעים מוסדיים וחברות ביטוח.
 - (5) גיוס ההון של חברות ישראליות בבורסאות בחז"ל באמצעות מניות ואג"ח.
- המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים, אשראי ישיר מחז"ל – דיווחים לפיקוח על מטבע חוץ, גיוסי הון בארץ – "החודש בבורסה", גיוסי הון מחז"ל – המחלקה לפעילות המשק במט"ח.

האשראי⁴ במשק, ירד בשנת 2003 בשיעור חד של 61% לעומת שנה קודמת. רמה זו של זרמי אשראי נמוכה משמעותית מהרמות שנרשמו בשנים קודמות: ירידה הדרגתית מרמה של כ-104 מיליארד ש"ח בשנת 2000 לרמה של 12.5 מיליארד ש"ח בלבד השנה (לוח ג'-2).

בחינה של התפתחות האשראי לפי מגזרי הצמדה מצביעה על השינויים הבאים:

(1) צמצום ריאלי של 8% ביתרה הממוצעת של האשראי במט"ח. צמצום זה הושפע במידה רבה מהייסוף החד בשער השקל ביחס לדולר. עם זאת, יתרת האשראי הממוצעת הנקובה במט"ח גדלה בשיעור של 4%. מקור הגידול הינו עלייה בביקוש לאשראי במט"ח, הנובעת מירידה בריבית הדולרית במגזר המט"ח (הנוטה להגדיל את הכמות המבוקשת) לצד עלייה בריבית הריאלית הממוצעת במגזר הלא צמוד (מ-7.0% ל-8.5%), המהווה חלופה קרובה לאשראי במט"ח הניתן בדרך כלל לתקופות קצרות יחסית (לוח ג'-4). הירידה באי הוודאות במגזר המט"ח תרמה אף היא לעלייה בביקוש לאשראי במט"ח.

(2) צמצום של 4% ביתרה הממוצעת של האשראי צמוד המדד. צמצום זה הינו תוצאה של ירידה הן בהיצע והן בביקוש של האשראי הבנקאי הצמוד. הירידה בהיצע הושפעה מהעלייה בפרמיית הסיכון של חברות עסקיות, המממנות באשראי הצמוד את השקעותיהן לטווח הארוך (דיאגרמה א'-3). הירידה בביקוש לאשראי הצמוד הושפעה מהגידול בהנפקות האג"ח של חברות גדולות, שהיוו חלופה לאשראי הבנקאי⁵. כמו כן

4 צורכי האשראי במשק נמדדים על פי זרמי האשראי מכל מקורות האשראי האפשריים (אשראי בנקאי ישיר ותחליפי האשראי). האשראי הבנקאי מחושב כהפרש ביתרת האשראי בין סוף השנה לעומת תחילת השנה. גם החלופות לאשראי, כגון הגיוסים משוק ההון, הם במונחים של זרם.

5 בשנת 2003 נמשכה ההתרחבות שהחלה בשנת 2002 של גיוסי ההון על ידי חברות עסקיות בשוק האג"ח הקונצרניות, במיוחד באמצעות הנפקת ני"ע לא סחירים למשקיעים מוסדיים. הנפקות של אג"ח לא סחיר לגופים מוסדיים הינו תחליף כמעט מושלם לאשראי הבנקאי. כלל היקף גיוסי ההון

**לוח ג'-3
התפלגות האשראי לציבור, 2001 עד 2003**

השנתי הראלי של היתריות המוצעות			השנתי הראלי לעומת סוף השנה הקודמת			השנתי הראלי לעומת סוף השנה דצמבר 2003			היתריות לסוף השנה המוצעה במחירי דצמבר 2003		
2003	2002	2001	2003	2002	2001	2003	2002	2001	2003	2002	2001
(אחוזים)			(מיליוני ש"ח)			(מיליוני ש"ח)			(מיליוני ש"ח)		
-3	6	13	409,010	422,541	399,003	-3	1	11	408,500	421,852	416,834
0	3	12	261,400	261,546	253,669	0	0	8	264,671	264,625	264,023
סך כל האשראי לציבור ²											
2	-1	17	164,685	160,713	161,756	3	-2	9	170,913	165,864	168,525
7	-3	1	45,177	42,323	43,630	3	1	1	46,922	45,508	45,176
-1	14	37	72,701	73,515	64,756	2	7	24	76,262	75,048	70,401
4	-16	12	46,807	44,875	53,370	5	-14	-1	47,730	45,308	52,948
אשראי לז"ק אחר ³											
-4	10	3	96,715	100,833	91,913	-5	3	8	93,758	98,761	95,498
משי" צמוד למוד											
-8	11	15	147,609	160,996	145,334	-9	3	17	143,829	157,228	152,810
-8	10	12	128,240	139,464	126,246	-9	4	13	124,603	136,644	131,446
-14	-7	-28	2,400	2,807	3,021	-17	-8	-18	2,115	2,553	2,780
-10	13	37	19,370	21,531	19,088	-7	-4	46	19,226	20,584	21,364
סך האשראי במשי"ח לתושבי חוץ											

(1) ראה הערה 1 בלוח ג'-1, האשראי כולל את האשראי לציבור מפיקדונות מיוחדים.
(2) משנת 2004 האשראי כולל נהוגים של בנק משכן, שמונת בינואר 2004 עם בנק הפועלים, סך האשראי לציבור של בנק משכן ל- 31.12.2003 הסתכם ב- 26.7 מיליארד ש"ח.
(3) כולל אשראי באחריות הנבק בלבר ואינו כולל את האשראי לתאגידים בקאאיים מיוחדים.
המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

הירידה באי הוודאות האינפלציונית, המגדילה את הביקוש לאשראי לא צמוד כתחליף לאשראי צמוד, הקטינה אף היא את הביקוש לאשראי זה.

3) גידול מתון של 2% באשראי הלא צמוד. השנה גדל הביקוש לאשראי הלא צמוד וזאת בשל, כאמור, הירידה בסביבת האינפלציה ואי הוודאות האינפלציונית. במגזר זה בולטת היציבות בהשוואה לשנתיים הקודמות בהתפלגות האשראי הלא צמוד למרכיביו (אשראי בחח"ד ומשיכות יתר 27%, אשראי לז"ק 44%, ואשראי פדיון 28%).

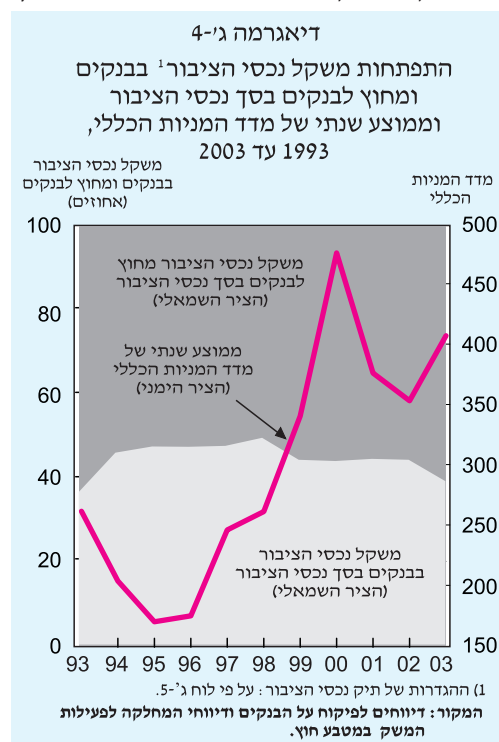
ב. היצע פיקדונות ותיק נכסי הציבור

בתיק נכסי הציבור הכולל את היצע פיקדונותיו ונכסיו משוק ההון נרשם השנה גידול ריאלי חד של 14% בהשוואה לשנת 2002 (זאת לאחר ירידה של 4.6% בשנת 2002 בהשוואה ל-2001). תיק נכסי הציבור הגיע לרמה הגבוהה ביותר בעשור האחרון – סך של כ-1,400 מיליארד ש"ח. התפתחות זו הושפעה בעיקר מהגאות בשוקי ההון בארץ ובעולם, שהעלתה את ערכם של ניירות הערך.

תיק נכסי הציבור מתחלק לנכסים המופקדים בבנקים ולאלה שמחוץ לבנקים, בעיקר בשוקי הכספים וההון המקומיים ובחו"ל. התפלגות זו של נכסי הציבור בין האפיקים הבנקאיים והלא בנקאיים הושפעה בעשור האחרון באופן ישיר מההתפתחויות בשוקי

ההון (דיאגרמה ג'-4). ההתאוששות שחלה בשוק ההון הישראלי בשנת 2003 הביאה לעלייה בסך של 160 מיליארד ש"ח בנכסי הציבור שלא בבנקים. האחרונים גדלו בעיקר בשל גידול של 55% בערכן של המניות המוחזקות על ידי הציבור (הן בארץ והן בחו"ל), ובשל גידול של 26% באחזקות הציבור באג"ח סחירות (קונצרניות וממשלתיות) ובמק"מ (לוח ג'-5). הגידול שחל במניות נבע בעיקר מעלייה ניכרת בשערי המניות בישראל ובעולם (השפעת המחיר), מאידך הגידול שחל באג"ח הסחירות ובמק"מ נבע בעיקר מגידול בהון הרשום (הנפקות) בסך כולל של כ-46 מיליארד ש"ח, כלומר השפעת הכמות.

בנכסי הציבור בבנקים חל השנה גידול מתון (0.9%), וכתוצאה מכך משקלם בסך תיק נכסי הציבור ירד מ-44% בשנת 2002 ל-39% בשנה זו (לוח ג'-5).

במהלך שנת 2003 הסתכם בכ-17 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-13.6 מיליארד ש"ח בשנת 2002. ניתן להבחין כי במספר הנפקות המרווח בין עלות גיוס ההון לבין תשואה לפדיון של אג"ח ממשלתית היה נמוך יותר השנה בהשוואה ל-2002.

לוח ג'-4

שיעורי התשואה האפקטיביים הממוצעים של נכסים והתחייבויות נבחרים במגורים השונים, על בסיס שנתי, 2001 עד 2003

	2003				2003				2003			
	ממוצע שנתי		ממוצע שנתי		ממוצע שנתי		ממוצע שנתי		ממוצע שנתי		ממוצע שנתי	
	IV	III	II	I	2003	2002	2001	IV	III	II	I	2003
	(שיעורים ריאליים) ¹								(שיעורים נומינליים)			
המגור השקלי הלא-צמוד												
פקדונות ע"ש ²	0.3	-0.2	0.3	-1.2	-0.2	-1.2	-0.5	1.5	1.7	1.9	1.9	1.7
פח"ק ³	3.2	3.8	5.4	4.4	4.2	3.0	3.4	4.4	5.7	7.1	7.7	6.2
פז"ק ⁴	3.8	4.3	5.8	4.6	4.6	3.2	4.0	5.0	6.2	7.5	8.0	6.7
הלוואות מוגדרות	4.2	4.9	6.7	5.6	5.3	4.0	4.5	5.4	6.8	8.4	8.9	7.4
סך כל המקורות הלא-צמודים	3.5	3.9	5.4	4.2	4.3	2.9	3.7	4.7	5.9	7.1	7.5	6.3
אשראי לז"ק ⁵	6.7	7.2	8.5	7.2	7.4	5.8	6.6	7.9	9.2	10.2	10.6	9.5
חז"ד ומשיכיות יתר ⁶	10.4	10.8	12.9	11.9	11.5	10.6	11.1	11.7	12.8	14.7	15.5	13.7
סך כל האשראי הלא-צמוד	7.7	8.2	9.7	8.5	8.5	7.0	7.7	8.9	10.2	11.4	12.0	10.6
פק"ם ⁷	6.1	6.9	8.4	4.3	6.4	3.1	6.0	7.4	8.9	10.1	7.6	8.5
פקדונות הנכסים בנק ישראל ⁸	2.6	2.9	4.4	3.3	3.3	2.5	3.5	3.8	4.8	6.0	6.6	5.3
סך כל הנכסים הלא-צמודים	6.7	7.1	8.6	7.3	7.4	5.8	6.6	7.9	9.1	10.3	10.7	9.5
המגור השקלי הצמוד למדד												
פקדונות צמודים ⁹	3.3	3.6	4.3	4.6	4.0	4.2	4.9	.	.	.	.	.
איגרות חוב צמודות ¹⁰	4.2	4.5	5.2	5.6	4.9	4.8	4.6	.	.	.	.	.
אשראי צמוד למדד ¹¹	5.9	6.3	6.9	6.4	6.4	5.7	6.1	.	.	.	.	.
אשראי למשכנתאות ¹²	5.4	5.7	6.2	6.6	6.0	5.8	6.4	.	.	.	.	.

לוח ג'-4 (המשך)
 שיעורי התשואה האפקטיביים הממוצעים של נכסים התחייבויות נכוחים במגזרים השונים, על בסיס שנתי, 2001 עד 2003

	2003				ממוצע שנתי				2003				ממוצע שנתי			
	IV	III	II	I	2003	2002	2001	IV	III	II	I	2003	2002	2001	IV	III
	(שיעורים ריאליים) ⁽⁹⁾								(מונחי דולרים) ⁽⁸⁾							
המגזר הנקוב במס'ח והצמוד למס'ח																
פצ'ים	-6.9	-8.0	-10.8	0.2	-6.4	9.5	2.7	0.0	0.1	0.1	0.4	0.1	0.2	1.1		
פיקדונות נקובים במס'ח ⁽¹⁰⁾	-6.3	-7.5	-10.1	0.7	-5.8	10.8	4.9	0.7	0.7	0.8	0.9	0.8	1.3	3.3		
אשראי צמוד למס'ח	-4.0	-5.3	-8.0	3.0	-3.6	13.1	7.2	3.1	3.0	3.2	3.2	3.1	3.5	5.5		
אשראי במס'ח לתושבי ישראל	-4.3	-5.6	-8.2	2.7	-3.9	12.8	6.6	2.8	2.7	2.9	2.9	2.8	3.1	4.9		
פיקדונות בנקים בחו"ל ⁽¹¹⁾	-6.0	-7.2	-9.8	1.0	-5.5	11.2	5.3	1.0	1.0	1.1	1.2	1.1	1.7	3.7		
שיעורי השנתי השנתיים																
במרב המוחזרים לצרכן	.	.	.	.	.	.	.	-1.6	-3.9	-5.0	3.2	-1.9	6.5	1.4		
בשער החליפין שקל/דולר	.	.	.	.	.	.	.	-5.5	12.5	-28.4	-4.2	-7.6	7.3	9.3		

- 1) התשואה/הזקלות האפקטיבית על פי דיווחי שבעת הבנקים הגדולים.
- 2) התשואה על מק"ם לחודשיים (כשק).
- 3) הריבית על פיקדונות הבנקים במסגרת מכרזי הפיקדונות שבנק ישראל החל להפעיל ברביעי האחרון של שנת 1996.
- 4) עד 2002 ממוצע ריבית על תוכניות חסכון מאושרות.
- 5) התשואה הממוצעת לפדיון, ברוטו, של כלל איגרות חובת הצמודות למדד בשק.
- 6) לפי דוח עלויות האשראי שניתן במהלך החודש.
- 7) הריבית הממוצעת המשוקלת על הלוואות במשכנתא שאינן מוכוונות.
- 8) התוכנית מת"חים לסעפי אשראי (פיקדונות הנקובים בדולרים).
- 9) הריבית הריאלית חושבו באמצעות הציפיות האנפלציוניות של הציבור, הנגזרות משוק ההון, ושער החליפין הצפוי, שחושב כשיעור הפירות בפועל במהלך 12 החודשים הקרובים.
- 10) כולל פת"ח, פת"ם ופת"ם-פיצויים של תושבי ישראל ותושבי חוץ.
- 11) ריבית ה"לילבור" לשלושה חודשים.

המקור : דיווחי שבעת הבנקים הגדולים על עלויות ותעריפים, חוזר בנק ישראל, אומדני המחלקה המוניטרית ועמדות יחידת המחקר בפקוח על הבנקים.

הרמה היציבה של נכסי הציבור בבנקים בשנת 2003 מגלמת בתוכה שינויים בכיוונים מנוגדים: לירידה של נכסי הציבור בבנקים תרמה ירידה כוללת של 10% (המהווים 16.5 מיליארד ש"ח) בפיקדונות הצמודים ובתכניות החיסכון המאושרות של משקי הבית. הסיבות לירידה זו הינן: (1) בשנה זו חלה ירידה חדה בשיעורי התשואה לפדיון של אג"ח, שמהן נגזרות הריביות הריאליות הנהוגות בתכניות חיסכון אלו. (2) האינפלציה השלילית ששררה בשנת 2003 (-1.9%), והירידה בציפיות לאינפלציה במהלך השנה (דיאגרמה ד'–14) הקטינו את היצע הפיקדונות, בעיקר של משקי הבית. (3) בתחילת שנת 2003 בוטל הפטור ממס על הריבית בתכניות החיסכון, ובכך בוטל היתרון של החיסכון במס שהיה עד כה באפיק השקעה זה. התפתחות זו פעלה גם היא להקטנת היצע הפיקדונות הצמודים.

לעלייה של נכסי הציבור בבנקים (תרמו: 1) גידול של 6% (המהווים 16.6 מיליארד ש"ח) בהיצע הפיקדונות שאינם צמודים, אשר מוסבר בחלקו מהגדלת השקעות של קרנות הנאמנות באפיק זה. הירידה בסביבת האינפלציה במהלך השנה לצד ציפיות לעליות במחירי המניות, הביאו בשנת 2003 לגיוסי הון שיא של כ-23 מיליארד ש"ח בנכסי קרנות הנאמנות המתמחות באפיקים השקליים. כתוצאה מכך הגדילו קרנות הנאמנות את השקעתן בפיקדונות שקליים במערכת הבנקאות. בחינת הפיקדונות השקליים לפי מרכיביהם מראה כי בשלוש השנים האחרונות לא חלו שינויים מהותיים בהתפלגותם; היתרות הממוצעות של הפז"ק והפק"מ, המהווים את המרכיב העיקרי בפיקדונות הלא צמודים (76%), גדלו בשיעור מתון של 2% לעומת שנת 2002. ביתרות הממוצעות של פיקדונות העו"ש והפח"ק (המהווים כל אחד כ-8%) לא חלו שינויים מהותיים לעומת שנת 2002.

(2) גידול מתון של 5.5% (המהווים כחמישה מיליארד ש"ח) באפיקי החיסכון הצמודים למט"ח. חלק מהגידול באפיקים אלה ניתן לייחס להפסקת הנפקתן של האג"ח הממשלתיות מסוג "גלבוע" במהלך שנת 2003. חלק מגידול זה מצא את ביטויו בהפקדות בבנקים של גופים מוסדיים, בעיקר קרנות נאמנות, כתחליף להשקעה באג"ח ממשלתי, וזאת לצורך שמירה על מבנה תיק השקעתם כפי שהתחייבו בפני הציבור בתשקיפיהם.

פיקדונות תושבי החוץ, המהווים את המקור העיקרי של המקורות במגזר המט"ח, שמרו בשנת 2003 על יציבות בהשוואה לירידה קלה שנרשמה בשנת 2002 (לוח ג'–7).

עם זאת, ניתן להניח כי היצע פיקדונות המט"ח הצטמצם גם בעקבות הירידה באטרקטיביות שלהם, הנובעת מירידת הריביות על פיקדונות אלו (לוח ג'–4), וכן כתוצאה מהרפורמה במיסוי נכסים פיננסיים על יחידים. כזכור, רפורמה זו ביטלה את

6 השנה נפדו הסדרות האחרונות של "גלבוע" בסך כ-9 מיליארד ש"ח ובשנים קודמות הופסקה הנפקתן של איגרות חוב מסוג רימון צמודי מט"ח בריבית קבועה.

7 בשנת 2002 נעצרה המגמה ארוכת הטווח שהחלה בשנות ה-90. עד שנה זו נרשם מדי שנה גידול ביתרות המט"ח. בשנת 2002 נרשמו משיכות נטו ביתרות פיקדונות אלה. ייתכן שהירידה בדירוג הבנקים המקומיים במקביל לירידה חדה ברווחיותם הגבירה את החשש בקרב חלק מהמפקידים, שהסיטו חלק מפיקדונות אלה לשלוחות הבנקים הישראליים בחו"ל (לוח ג'–8). ייתכן שגם הכניסה לתוקף של החוק לאיסור הלבנת הון ב-2002 הסיטה חלק מהפיקדונות לבנקים במדינות אחרות.

הפטור על הכנסות מריבית (החלות על חלק מהמפקידים, המסווגים כתושבי חוץ) ואלה כנראה הסיטו חלק מפיקדונותיהם לחו"ל. נראה כי ההתפתחויות החיוביות שחלו במשק הישראלי, שבאו לידי ביטוי בעלייה בחוסנו הפיננסי של המשק, תרמו להגברת האמון של המפקידים במערכת הבנקאות המקומית ובכך לעצירת המשיכות נטו.

ג. שיעורי הריבית ופערי הריביות

בניתוח התפתחות ההכנסות של הבנקים מפעולות מימון (לפני הפרשה לחובות מסופקים) מקובל לערוך הבחנה בין השפעת הכמות לבין השפעת המחיר. בהעדר נתונים השוואתיים לאורך זמן על המרווחים הפיננסיים של פעילות מערכת הבנקאות ולצורך הערכת השפעת המחיר, בחרנו השנה לנתח כתחליף את התנהגות פער הריביות המשוקלל, הן בסך התייווך הפיננסי (פער ריביות כולל) והן בכל אחד משלושת מגזרי ההצמדה (לא צמוד, צמוד, ומט"ח). כידוע, המרווח הפיננסי מבטא את הכנסות הבנקים מתייווך פיננסי קלאסי (בעיקר גיוס פיקדונות ומתן אשראי), מהכנסות הבנקים מפעילותם באג"ח, הכוללות שינויים בשיעור תיק האג"ח והכנסות ממכירת אג"ח, ומהכנסותיהם מפעילותם בנגזרים. מאידך, פער הריביות המשוקלל⁸ מבטא רק את ההפרש (הפשוט) בין הריבית על הנכסים (בעיקר האשראי) לבין הריבית על המקורות (בעיקר פיקדונות הציבור), ולכן מתעלם מהשפעת השינויים בשיעורי הריבית על שיעור תיק האג"ח, מרווחים ממכירת אג"ח, ומתרומת הפעילות במכשירים הנגזרים על רווחי הבנקים מפעולות מימון. חשוב עם זאת לציין כי מכפלת פער הריביות הכולל בהיקף התייווך הפיננסי היוותה ב-2003 כ-60% מסך הכנסות הבנקים מפעולות מימון.

ניתוח ההתפתחות של פער הריביות נשען על מודלים תיאורטיים שפותחו בארץ ובעולם⁹, כאשר חלקם יושמו על נתוני מערכת הבנקאות הישראלית. על פי מודלים אלו, פער הריביות במערכת הבנקאות הישראלית מושפע באופן חיובי מהגורמים

8 לדוגמה: הנוסחה שהשתמשנו לחישוב פער הריביות המשוקלל הכולל (M^*) במגזר הלא צמוד הנה:

$$M^* = \left[R_L \frac{L}{(L + M + BN)} + R_M \frac{M}{(L + M + BN)} + R_{BN} \frac{BN}{(L + M + BN)} \right] - R_d$$

כאשר:

R_L – ריבית אפקטיבית על אשראי לציבור

R_M – ריבית אפקטיבית על פקדונות בבנק ישראל

R_{BN} – תשואה לפדיון על אג"ח לא צמוד ומק"מ

L – יתרת האשראי הלא צמוד לציבור

M – יתרת הפיקדונות בבנק ישראל לרבות חובת הנזילות

BN – יתרת האג"ח הלא צמוד והמק"מ

R_d – ריבית ממוצעת אפקטיבית משוקללת על פיקדונות הציבור הלא צמודים הכוללים: פז"ק, פח"ק ועו"ש.

9 ראה לדוגמה: "פרמיית הסיכון וכוח השוק בבנקאות הישראלית" יעקב פרוש, דוד רוטנברג, סוגיות בבנקאות מס' 16, ו"שיעורי הריביות במגזר השקלי הלא צמוד – גמישויות וסימטריה, יוני 1984 עד ספטמבר 1988" דוד גבע, דוד רוטנברג, סוגיות בבנקאות מס' 8.

לוח ג'-5

תיק נכסי הציבור¹ בנקים ושלא־בנקים, עד 2003

השנים הראלי	התפלגות				היתרות				הנכסים הכספיים
	2003-2002	2003	2002	2001	2000	2003	2002	2001	2000
(אחוזים)				(אחוזים)				(מיליארדי ש"ח, מחדרי דצמבר 2003)	
6.3	20.6	22.1	23.4	21.7	277.8	261.2	289.9	255.6	פיקדונות שקליים לא־צמודים ²
5.5	6.8	7.4	6.5	6.4	91.7	86.9	80.9	75.7	פיקדונות במש"ח וצמודים למש"ח ³
15.4	5.5	5.5	5.4	6.2	74.7	64.8	66.4	73.0	פיקדונות צמודים ופמל"ה ⁴
-24.8	6.0	9.0	8.0	8.8	80.2	106.6	99.1	103.9	תכניות חיסכון
0.9	38.9	44.0	43.4	43.1	524.3	519.4	536.3	508.4	סך הכול בנקים ⁵
5.2	1.0	1.1	1.0	0.9	13.4	12.7	12.6	10.4	מוזנז בירי הציבור
26.2	19.0	17.2	15.5	14.1	255.8	202.7	191.7	166.6	אג"ח סחירות ומק"ש ⁶
6.5	13.9	14.9	13.6	13.6	187.0	175.5	168.3	160.3	אג"ח לא־סחירות ⁷
54.8	19.5	14.3	19.2	20.2	262.0	169.2	237.2	238.0	מניות ⁸
2.6	7.7	8.6	7.3	8.1	104.1	101.5	90.5	95.3	השקעות תושבי ישראל בח"ל
24.3	61.1	56.0	56.6	56.9	822.2	661.7	700.3	670.6	סך הכול שלא־בנקים
14.0	100.0	100.0	100.0	100.0	1,346.5	1,181.1	1,236.5	1,178.9	סך כל נכסי הציבור
									מזה:
12.2	31.6	32.1	31.1	31.1	425.7	379.5	384.2	366.4	סך כל נכסי מוסדות הגמל ⁹
14.6	10.0	9.9	10.5	10.8	134.7	117.5	129.4	127.2	מזה: נכסי קופות הגמל ¹⁰
84.9	6.2	3.8	5.3	4.1	83.2	45.0	65.8	48.6	סך כל נכסי קרנות הגאמנות
32.9	35.6	30.5	32.1	32.3	478.8	360.2	397.0	381.1	החזקות הציבור הישירות ¹¹

1) הציבור אינו כולל את הממשלה, בנק ישראל, הבנקים המסחריים והבנקים למשכנתאות.

2) כולל פמל"ה לא־צמוד.

3) כולל פמ"ס, פת"ח, פת"ס-פיצויים, פת"ח ופיקדונות לא־חושב של תושבי ישראל.

4) כולל פיקדונות מאושרים למתן הלוואות של הברות קשורות ואחרים.

5) כולל בנקים מסחריים ובנקים למשכנתאות.

6) כולל אג"ח ממשלתיות (צמודות ולא־צמודות) ואג"ח פרטיות.

7) אג"ח מיועדות בממשלחיות ואג"ח לא־סחירות פרטיות.

8) מניית קופות גמל הציבור ומוסדות גמל, בנכרי החזקות של תושבים ורים ולמפל"ה.

9) כולל קופות גמל ופיצויים, קרנות השתלמות, קרנות פנסיה וביטוח חיים, בתוכנית "נכסיות תשאר" ו"עשתותפת ברוחחים".

10) כולל קופות גמל ופיצויים וקרנות השתלמות.

11) כולל מוזנז בירי הציבור, מק"ש, אג"ח לא־צמודות ("גילון" ו"שחר"), אג"ח צמודות למרד ואג"ח צמודות לדר"ר, מניות חופשיות בירי הציבור והשקעות של תושבי ישראל בח"ל.

המקור: דוחות לבנק ישראל ועיבוד יחידת המחקר בפקוח על הבנקים והמחלקה המוניטרית.

הבאים: עלות גיוס ההון על ידי הפירמה הבנקאית או לחלופין הריבית על גיוס מקורות בשוק המשני למסחר בעודפי/גירעונות נזילות, כגון: ריבית על הלוואה מוניטרית (ריבית בנק ישראל) או על הלוואה בינבנקאית; מידת התחרות בענף הבנקאות, הנמדדת בדרך כלל על ידי מדד הריכוזיות של הרפינדל (מדד H); יחסים שונים המבטאים סיכון אשראי, כגון: אשראי בעייתי לסך האשראי, הפרשות לחומ"ס מסך האשראי ועוד; והשפעת גורם ההכנסה, הנמדד בדרך כלל באמצעות שיעורי הצמיחה של התמ"ג או המדד המשולב לפעילות המשק. לעומת זאת, פער הריביות מושפע באופן שלילי מגורם התחלופה (תחליפי אשראי כגון: גיוס הון בבורסה לני"ע ותחליפי פיקדונות כגון: השקעה במניות ובאג"ח)¹⁰.

מניתוח של פער הריביות הכולל המשוקלל עולה כי לאחר שנתיים של ירידה בפער זה, חלה בו בשנת 2003 עלייה של כ-0.3 נקודת האחוז לרמה של 2.48%. עלייה זו אפיינה את שלושת מגזרי ההצמדה כאחד (ראה טבלה ג'-1). להערכתנו שלושה גורמים מרכזיים, הקשורים במידה רבה זה בזה, תרמו השנה לעלייה בפער הריביות הכולל המשוקלל:

1) מדיניות אשראי זהירה ומושכלת מצד הבנקים, במיוחד על רקע כשלי האשראי מהעבר. מדיניות זו התבטאה בהחמרת הקריטריונים למתן אשראי ובמדיניות של קיצוב אשראי המיועדת לנפות את הלקוחות המסוכנים – אלה הנכונים, במצב של האטה מתמשכת בפעילות המשקית ושערי ריבית ריאליים גבוהים להשקיע בפרויקטים מסוכנים.

2) מדיניות מוצהרת מצד הנהלות הבנקים לשיפור הלימות ההון¹¹ שלהם. מדיניות זו עקבית עם מדיניות קיצוב האשראי שתוארה לעיל.

3) עלייה חדה בסיכון העסקי של חברות מענפי משק מרכזיים, על רקע המיתון העמוק ששרר במשק בשלוש השנים האחרונות. העלייה בסיכון האשראי מתבטאת בין השאר בעלייה במספר החברות שנקלעו לקשיים כלכליים (שחלקן אף פשטו רגל), בעלייה במנוף הפיננסי של מספר רב של חברות ציבוריות ובירידה החדה ברווחיותן

$$m = R_L - R_D = \left[\frac{1}{1 - \frac{H_L}{\eta_L}} - \frac{(1 - \rho)}{1 + \frac{H_D}{\theta_D}} \right] \cdot R_M \quad \text{10 הנוסחה לחישוב פער הריביות הנה: כאשר:}$$

R_D – ריבית על פיקדון.

R_L – ריבית על אשראי.

η_L – גמישות עקומת הביקוש לאשראי.

θ_D – גמישות עקומת היצע הפיקדונות.

ρ – שיעור חובת הנזילות על הפיקדונות.

R_M – עלות גיוס ההון, ריבית על הלוואה מוניטרית או ריבית על הלוואה בין בנקאית.

H_L – מדד H לריכוזיות מערכת הבנקאות בתחום האשראי.

H_D – מדד H לריכוזיות מערכת הבנקאות בתחום הפיקדונות.

הקשרים המרכזיים הצפויים בין המשתנים המסבירים לבין פער הריביות הינם:

$$\left(\frac{\partial m}{\partial \eta} ; \frac{\partial m}{\partial \theta} \right) < 0 ; \quad \frac{\partial m}{\partial R_M} > 0 ; \quad \left(\frac{\partial m}{\partial H_D} , \frac{\partial m}{\partial H_L} \right) > 0$$

11 להרחבה ראו פרק ד', סעיף 4 – הלימות ההון, בסקירה זו.

טבלה ג'-1
פער הריביות הכולל ולפי מגזרים 2003-2000:
 (אחוזים)

שנה	מגזר לא צמוד ¹²	מגזר צמוד מדד ¹³	מגזר מט"ח ¹⁴	כולל ¹⁵
2000	3.36	0.90	1.79	2.37
2001	3.00	1.19	1.69	2.26
2002	3.05	0.80	1.81	2.19
2003	3.29	1.12	2.05	2.48

של החברות.

המשמעות הכלכלית של התפתחויות אלו הנה ירידה בהיצע האשראי, עלייה בפרמיית הסיכון הנגבית מהלקוחות מקבלי האשראי ועלייה בעלות גיוס ההון על ידי הבנקים.

תמיכה להערכתנו זו ניתן למצוא בעלייה בפרמיות הסיכון בכל אחד מהמגזרים, ובמיוחד במגזר השקלי הצמוד למדד (דיאגרמה א'-3), בעלייה בריבית הריאלית הממוצעת של בנק ישראל (מרמה שנתית ממוצעת של 1.5% בשנת 2002 לרמה שנתית ממוצעת של 7.1% בשנת 2003) ובעלייה מקבילה בריבית הריאלית על ההלוואות הבינבנקאיות (דיאגרמה ג'-5). מבדיקות שערכנו בתחום עלות גיוס ההון הנשענות על מודלים מתחום המימון נמצא כי גם עלות גיוס ההון על ידי הפירמות הבנקאיות (שיעור התשואה הנדרש על ידי המשקיעים במניות הבנקאיות) עלתה בשנה האחרונה¹⁶.

ממצא נוסף, התומך בכיוון של הגדלת פער הריביות הכולל, הינו מגמת הירידה שחלה מסוף שנות ה-90 ברמת התחרותיות בענף הבנקאות, ובמיוחד בתחום האשראי הבנקאי. הירידה בתחרותיות מתבטאת בעליות במדד H ובמדד "כוח השוק" של הבנקים¹⁷.

לעומת הגורמים שהשפיעו באופן חיובי על פער הריביות ושפורטו לעיל, נראה כי המיתון ששרר במשק בשלוש השנים האחרונות (עד אמצע שנת 2003), הביא לידי ביטוי משמעותי את השפעת ההכנסה על פער הריביות. השפעת ההכנסה התבטאה בירידה

12 פער הריביות במגזר הלא צמוד מחושב במונחים ריאליים כהפרש בין תשואה אפקטיבית על מרבית מרכיבי המגזר – כ-95% (אשראי לציבור, פיקדונות בבנק ישראל, ואג"ח לא צמוד), לבין ריבית ממוצעת על פיקדונות הציבור.

13 פער הריביות במגזר הצמוד למדד מחושב כהפרש בין הריבית המשוקללת של אשראי לציבור צמוד מדד ושל פיקדונות בבנקים למשכנתאות לבין תשואה לפדיון של אג"ח צמוד מדד ("גליל") לחמש שנים.

14 פער הריביות במגזר המט"ח חושב כהפרש בין ריבית דולרית על אשראי במט"ח במונחים שקליים ריאליים, לבין ריבית דולרית על פיקדונות נקובים במט"ח במונחים שקליים ריאליים.

15 אומדן לפער הריביות הכולל המשוקלל חושב משקלול של פער הריביות בכל מגזר בנפרד על פי חלקו היחסי של כל מגזר בסך השימושים.

16 להרחבה בנושא חישוב שיעור התשואה הנדרש על מניה בנקאית באמצעות מודל ה-CAPM ראו רוטנברג ופרל "ערך השוק לעומת הערך בספרים של מניות הבנקים בישראל". מאמר לדיון, יוני 2004 יחידת המחקר, הפיקוח על הבנקים.

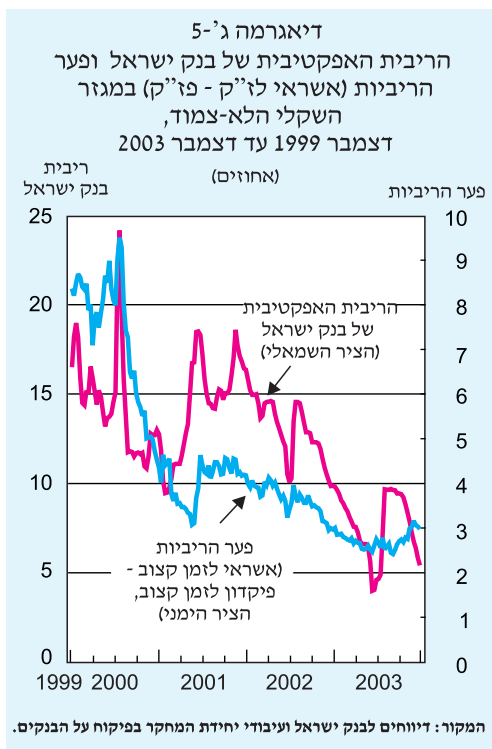
17 להרחבה בנושא התחרותיות במערכת הבנקאות בישראל והשימוש שנעשה במדדים השונים ראו פרק ב' בסקירה זו.

בביקוש לאשראי ובהיצע הפיקדונות, ועקב כך לירידה בפער הריביות. עם זאת, יש לציין כי ההתאוששות שחלה במשק במחצית השנייה של שנת 2003 צפויה – אם תמשיך – להגדיל את הביקוש לאשראי ולהיצע הפיקדונות, ובכך לתרום להגדלת פער הריביות. כפי שתואר בפרק ב' בסקירה זו, בשנת 2003 הסתמנה מגמה של הגדלת תחליפי פיקדונות ואשראי חוץ בנקאיים (השפעת התחלופה), אשר תרמו גם הם, להקטנת פער הריביות. כפי שניתן לראות מהאמור לעיל, פער הריביות בשנת 2003 הושפע ממספר רב של גורמים שפעלו בכיוונים מנוגדים; כאשר הגורמים החיוביים שנמנו לעיל היו דומיננטיים בהשפעתם. בחינת פער הריביות לפי מגזרי הצמדה (טבלה ג'–1) מראה כי העלייה שחלה בפער הריביות הכולל בשנת 2003 מאפיינת גם את כל אחד מהמגזרים בנפרד. נוסף לגורמים המשותפים לכל

מגזרי ההצמדה, ואשר צוינו לעיל, ניתן להצביע על מספר גורמים ייחודיים המשפיעים על פער הריביות בכל מגזר בנפרד;

פער הריביות במגזר הלא צמוד גדל מרמה ממוצעת של 3.05% בשנת 2002 לרמה ממוצעת של 3.29% בשנת 2003, וזאת לאחר שנתיים של יציבות סביב רמה של כ-3.0%. בנוסף לגורמים המשותפים לכל מגזרי ההצמדה, נראה כי הגידול בפער זה בשנה האחרונה הושפע גם מהירידה באי הוודאות האינפלציונית (ראו פרק ד' בסקירה זו). הירידה באי הוודאות האינפלציונית הגדילה את הביקוש לאשראי לא צמוד ואת היצע הפיקדונות הלא צמודים, ובכך פעלה לעליית פער הריביות במגזר.

בפער הריביות במגזר הצמוד למדד חלה בשנת 2003 עלייה מרמה ממוצעת של 0.8% בשנת 2002 לרמה ממוצעת של 1.12% בשנת 2003. להערכתנו גידול זה בפער הריביות הושפע בנוסף לגורמים שתוארו לעיל, גם מהירידה החדה של כ-1.5 נקודות האחוז שחלה בשנה האחרונה בשיעור התשואה לפדיון על אג"ח ממשלתי¹⁸ (מ-5.7% ל-4.2%) (דיאגרמה ג'–6). מאחר שפער המח"מ במגזר הצמוד הנו חיובי והגבוה מכל מגזרי התיווך השונים¹⁹, אזי ירידה בשיעור התשואה לפדיון על אג"ח ממשלתי (ריבית ההון של תזרים הנכסים וההתחייבויות במגזר) מובילה לעלייה בפער הריביות.

18 חלה ירידה בשיעור התשואה לפדיון על אג"ח לטווח קצר ולטווח ארוך, הנובעת מהירידה בשיעור הריבית במשק.

19 להרחבה ראו פרק ד', סעיף 2 – סיכוני ריבית, בסקירה זו.

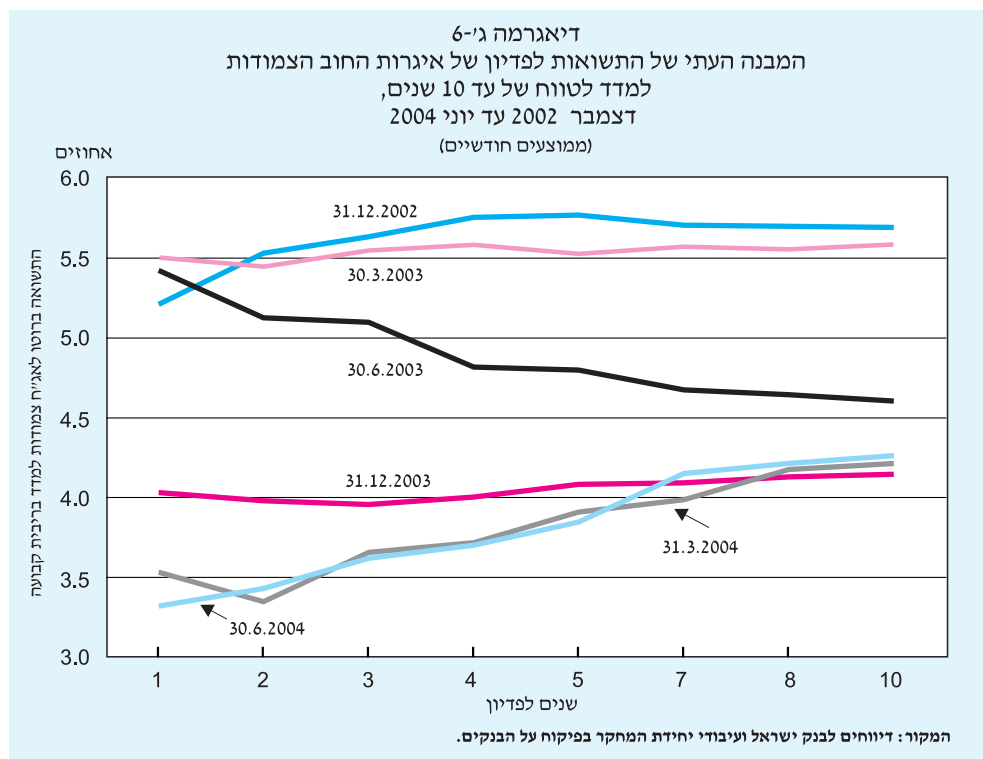
לוח ג'-6

הנכסים וההתחייבויות הלא צמודים במטבע ישראל², 2001 עד 2003

השינוי הראלי											
השינוי הראלי לעומת השנה הקודמת				השינוי הראלי לעומת שנת השנה הקודמת				השינוי הראלי לעומת שנת השנה הקודמת			
התפלגות היתדות המוצעות		התפלגות היתדות המוצעות		התפלגות היתדות המוצעות		התפלגות היתדות המוצעות		התפלגות היתדות המוצעות		התפלגות היתדות המוצעות	
2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2001
(אחוזים)		(אחוזים)		(אחוזים)		(אחוזים)		(אחוזים)		(אחוזים)	
הנכסים											
1	1	10	2,885	24	0	2,953	2,383	2,381	שכר כסף ונועת		
15	17	-8	36,883	-3	-23	41,250	42,327	55,217	פיקדונות בנק ישראל		
2	4	-39	5,450	-18	-47	4,091	4,997	9,513	פיקדונות בנקים		
67	66	2	164,689	3	-2	170,913	165,864	168,527	אשראי לציבור		
מזה: אשראי בחו"ל ומשכנת											
11	10	7	45,256	5	1	47,868	45,508	45,176	יתר		
11	10	16	27,651	61	-7	33,967	21,067	22,579	מק"ם ואג"ח לא-צמודות		
1	4	-60	3,436	110	-65	6,748	3,214	9,238	מזה: מק"ם		
3	2	25	7,234	15	21	7,071	6,128	5,075	נכסים אחרים		
100	100	1	244,792	7	-8	260,245	242,766	263,292	סך כל הנכסים והתחייבויות		
התחייבויות											
1	1	79	2,838	-8	.	2,654	2,875	763	הלוואות מוניטריות מנק ישראל		
1	2	-45	3,340	-9	-59	2,529	2,789	6,738	פיקדונות בנקים		
0	0	-43	377	64	-55	528	322	717	פיקדונות ממשלה		
95	94	1	259,111	6	-10	274,687	259,107	287,301	סך פיקדונות הציבור		
8	8	1	20,536	19	-8	26,353	22,193	24,085	פיקדונות ע"ש		
8	9	-4	23,078	28	-24	30,510	23,760	31,415	מק"ם		
76	76	2	208,841	3	-9	211,631	206,004	226,827	מק"ם ופיק"ם		
2	2	23	6,655	-13	44	6,193	7,150	4,976	פיקדונות אחרים		
3	3	16	8,128	33	-1	9,017	6,760	6,827	התחייבויות אחרות		
100	100	1	273,794	6	-10	289,415	271,853	302,347	סך כל ההתחייבויות		

- (1) נכסים באחריות הבנק בלבד.
(2) ראה הערה 1 בלוח ג'-1.
המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

לאחר שלוש שנים של יציבות יחסית בפער הריביות הריאלי במגזר המט"ח סביב רמה ממוצעת של כ-1.75%, חלה השנה עלייה משמעותית בפער זה לרמה ממוצעת של כ-2.05%. נראה כי הגידול בפער זה בשנה האחרונה הושפע בין היתר מהירידה באי הוודאות במגזר המט"ח. הירידה באי הוודאות במגזר המט"ח הביאה לעלייה בביקוש לאשראי במט"ח²⁰, ובכך תרמה גם היא לגידול בפער הריביות במגזר המט"ח.

20 בשיווי משקל נרשם השנה גידול בשיעור של 4% ביתרות הממוצעות באשראי במט"ח לתושבי ישראל.

לוח ג'-7

הנכסים וההתחייבויות הצמודים למוד במטבע ישראלי, 2001 עד 2003

השנתי הראלי		השנתי הראלי		השנתי הראלי		השנתי הראלי		השנתי הראלי		השנתי הראלי	
התקופות	לערות	השנה הקודמת	התקופות	לערות	השנה הקודמת	התקופות	לערות	השנה הקודמת	התקופות	לערות	השנה הקודמת
התקופות	לערות	השנה הקודמת	התקופות	לערות	השנה הקודמת	התקופות	לערות	השנה הקודמת	התקופות	לערות	השנה הקודמת
2003	2002	2003	2003	2002	2003	2003	2002	2003	2003	2002	2001
(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)
60	61	-4	96,715	100,833	-5	3	93,758	98,761	95,498	אשראי לציבור	הנכסים
28	28	-1	45,874	46,330	2	-1	47,023	46,226	46,728	פיקדונות בבנקים	פיקדונות מאושרים
2	3	-26	3,762	5,063	-30	-23	3,115	4,432	5,780	אשראי לממשלה	פיקדונות צמודים
9	8	20	15,270	12,727	-13	11	12,973	14,847	13,428	אגרות חוב	פיקדונות אחרים
0	0	182	753	267	-18	.	747	912	67	נכסים אחרים	פיקדונות אחרים
100	100	-2	162,374	165,221	-5	2	157,615	165,179	161,501	סך כל הנכסים	סך כל הנכסים
2	3	-29	3,608	5,050	-33	-27	2,897	4,306	5,882	מה: אשראי מפיקדונות מיועדים	מה: אשראי מפיקדונות מיועדים
התחייבויות											
56	61	-9	80,563	88,576	-26	12	68,641	92,441	82,845	פיקדונות מהציבור:	התחייבויות
23	18	29	32,704	25,372	48	8	37,302	25,278	23,312	הסכונות מאושרים	התחייבויות
3	3	-12	3,715	4,199	-25	-4	3,149	4,177	4,369	פיקדונות צמודים	התחייבויות
82	82	-1	116,982	118,147	-11	10	109,092	121,896	110,525	פיקדונות אחרים	התחייבויות
1	3	-42	2,137	3,691	-7	-47	2,175	2,346	4,465	סך פיקדונות מנכסים	התחייבויות
4	5	-13	5,848	6,757	-16	-15	5,264	6,238	7,319	פיקדונות ממשלה	התחייבויות
13	11	12	18,272	16,356	7	21	19,183	17,848	14,801	פיקדונות אחרות	התחייבויות
100	100	-1	143,239	144,952	-9	8	135,714	148,329	137,110	סך כל ההתחייבויות	סך כל ההתחייבויות
3	4	-26	4,333	5,869	-29	-26	3,608	5,054	6,805	מה: פיקדונות מיועדים	מה: פיקדונות מיועדים

(1) ראה הערה 1 בלוח ג'-1.

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

לוח ג'-8

הנכסים וההתחייבויות הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע חוץ, 2001 עד 2003

התפלגות היטיות והממוצעות		השנים לעומת		השנים לעומת		השנים לעומת		השנים לעומת		השנים לעומת		הנכסים שטרי כסף ונעזות
השנה הקדמות		השנה הקדמות		השנה הקדמות		השנה הקדמות		השנה הקדמות		השנה הקדמות		
2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2001	
(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני דולרים)	(מיליוני דולרים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני דולרים)	(מיליוני דולרים)	(מיליוני דולרים)	(מיליוני דולרים)	
1	1	12	357	320	41	-13	427	303	348			
16	10	61	8,368	5,187	39	7	8,273	5,968	5,586		פיקדונות בנקים בחו"ל	
3	2	49	1,394	934	28	45	1,552	1,216	838		פיקדונות בנקים בישראל	
4	5	-10	2,162	2,392	-38	8	1,491	2,421	2,240		פיקדונות בנק ישראל	
59	57	4	29,635	28,597	3	5	29,406	28,617	27,234		אשראי חופשי למושב ישראל	
9	9	5	4,572	4,347	-5	36	4,429	4,675	3,448		אשראי חופשי למושב חוץ	
1	1	9	693	634	4	15	653	629	545		אשראי לממשלה	
9	10	-11	4,467	5,017	-3	-14	4,594	4,719	5,499		ניירות ערך	
3	3	30	1,702	1,305	24	26	1,847	1,495	1,183		נכסים אחרים	
100	100	-1	50,132	50,477	1	2	50,241	49,711	48,859		סך כל הנכסים	
95	95	-1	47,748	48,014	0	3	47,540	47,388	45,819		מהם: נקוב במט"ח	
5	3	70	2,330	1,373	90	0	2,298	1,211	1,215		ההתחייבויות	
1	1	9	441	403	-39	53	329	539	352		פיקדונות בנקים בישראל	
0	0	-48	1	2	-34	-25	1	1	1		הלוואות מנכס ישראל	
4	4	-2	1,677	1,707	-2	-1	1,653	1,691	1,716		פיקדונות ממשלה	
44	46	-2	20,512	20,849	-1	1	20,429	20,661	20,464		פיקדונות של מושבי חוץ	
9	8	7	4,076	3,802	14	0	4,374	3,847	3,831		פת"ם ופת"ם-פיצויים	
34	35	1	16,144	15,969	2	-3	15,957	15,611	16,167		פיקדונות אחרים של מושבי ישראל	
4	3	46	1,927	1,323	30	71	1,975	1,523	892		ההתחייבויות אחרות ²	
100	100	4	47,108	45,428	4	1	47,017	45,083	44,637		סך כל ההתחייבויות	
93	93	4	43,625	42,084	5	1	43,730	41,746	41,216		מהם: נקוב במט"ח	
-9	-14	-31	-4,411	-6,379	-31	11	-4,183	-6,102	-5,480		עסקאות בנקים	
.	.	.	-1,387	-1,330	.	.	-959	-1,474	-1,258		עורך הנכסים על ההתחייבויות	

(1) למעט משקעה במניות בחברות בנות ובחברות מטרופית.
(2) כולל סכומים במעבר, איגרות חוב ושטרי ההתחייבות, שהוכרו כפיקדונות מיועדים.
המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

2. התוצאות העסקיות

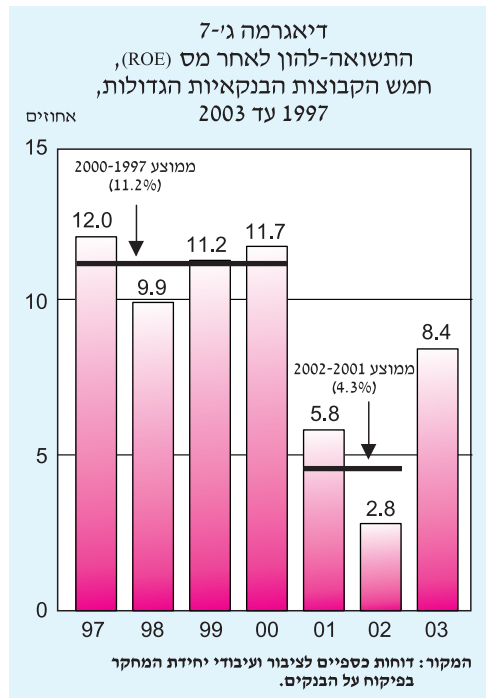
א. הרווח והרווחיות של הקבוצות הבנקאיות

לאחר שנתיים קשות שפקדו את מערכת הבנקאות בישראל (בעיקר שנת 2002 שהייתה קשה במיוחד), חל בשנת 2003 שיפור ניכר בתוצאות העסקיות של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות. סך הרווח²¹ של הקבוצות הבנקאיות הגדולות²² גדל בשיעור חד של 200% לעומת אשתקד, והסתכם בכ-3,307 מיליון ש"ח בהשוואה ל-1,108 מיליון ש"ח ו-2,211 מיליון ש"ח בשנים 2002 ו-2001, בהתאמה (לוח ג'-9).

גם בתשואה להון, המושפעת מהשיפור ברווחים, חל השנה גידול חד מ-2.8% ב-2002 ל-8.4% השנה (דיאגרמה ג'-7). התשואה להון של חמש הקבוצות הבנקאיות גבוהה ביחס לשנים האחרונות, אך דומה לממוצע הרב-שנתי של העשור האחרון, שעמד על כ-8.7%. על אף שכל אחת מהקבוצות הבנקאיות רשמה השנה שיפור משמעותי בתשואה-להון, עדיין בולטת אי האחידות בין הקבוצות לגבי יחס זה: 8.6% בקבוצת "בנק לאומי", 10.4% בקבוצת "בנק הפועלים", 4.1% בקבוצת "בנק דיסקונט", 9.7% בקבוצת "בנק המזרחי" ו-5.4% בקבוצת "הבנק הבינלאומי" (דיאגרמה ג'-8).

ההון העצמי של חמש הקבוצות הבנקאיות (הון הבנקים, כולל זכויות המיעוט) הגיע בתום השנה הנסקרת לכ-43.5 מיליארד ש"ח, לעומת 39.7 מיליארד ש"ח אשתקד. העלייה החדה בהון העצמי הושפעה בעיקר

מגידול ברווח הנקי ומהתאמות חשבונאיות בגין הצגת ניירות ערך זמינים למכירה לפי השווי ההוגן. בעוד שבשנת 2002 גרעו ההתאמות בגין הצגת ני"ע זמינים למכירה לפי שווי הוגן כ-0.9 מיליארד ש"ח מההון העצמי, בשנת 2003 תרמו התאמות אלו לגידול של כ-1.5 מיליארד ש"ח²³ בהון העצמי. חשוב להדגיש שחלק ניכר מהשיפור בתשואה להון הושפע מגורמים חיצוניים למערכת הבנקאות בעלי מאפיינים מחזוריים כגון הפעילות בשוק ההון והשינויים בשיעורי הריבית.

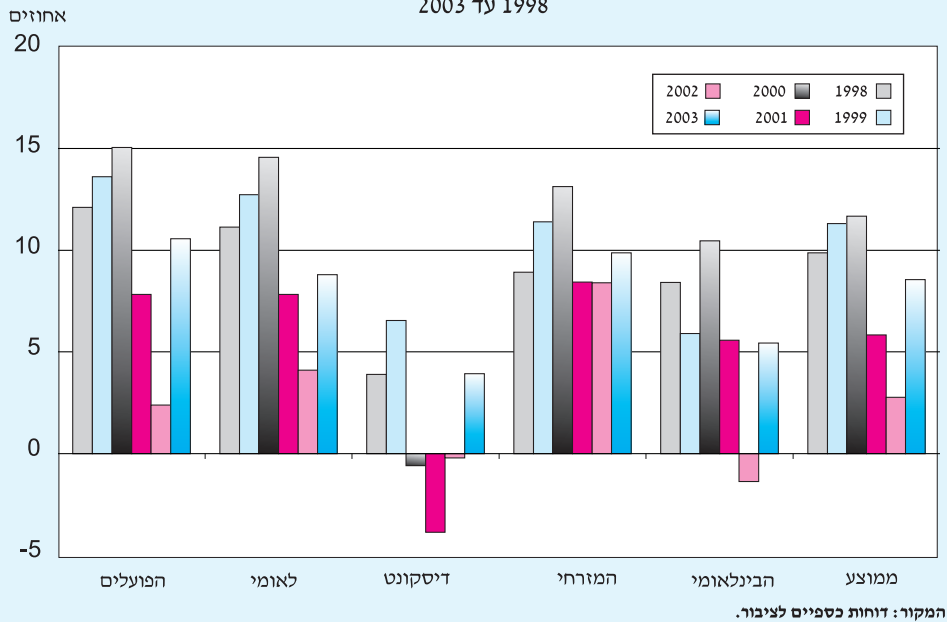

21 סך הרווח מוגדר כרווח הנקי בתוספת חלקם של בעלי מניות חיצוניים והפרשי תרגום שנוקפו להון.

22 "קבוצת הפועלים", "קבוצת לאומי", "קבוצת דיסקונט", "קבוצת המזרחי" ו"קבוצת הבינלאומי".

23 לאחר השפעת מס.

דיאגרמה גי-8
התשוואה להון (ROE), חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות,
1998 עד 2003

בניגוד לשנתיים האחרונות, שבהן נמנעו הקבוצות הבנקאיות מלחלק דיבידנד, על פי המלצתו של המפקח על הבנקים²⁴, השנה הכריזו שתי קבוצות בנקאיות²⁵ על חלוקת דיבידנד בסכום כולל של כ-0.8 מיליארד ש"ח.

הסיבות העיקריות לגידול ברווחים של חמש הקבוצות הבנקאיות בשנת 2003, לעומת אשתקד, הינן:

- (1) עלייה של כ-1.7 מיליארד ש"ח ברווח מפעולות מימון לפני הפרשה לחובות מסופקים, לאחר עלייה זניחה בסעיף זה בשנה שעברה.
- (2) ירידה של כ-1.2 מיליארד ש"ח בהפרשה לחובות מסופקים, לאחר שנתיים רצופות של עליות חסרות תקדים.
- (3) גידול של כ-1 מיליארד ש"ח בהכנסות התפעוליות של הקבוצות הבנקאיות, בקיזוז גידול של כ-0.5 מיליארד ש"ח, שחל השנה בהוצאות התפעוליות של הקבוצות, תרם לגידול של כ-0.5 מיליארד ש"ח בגין הפעילות התפעולית נטו. גורמים אלו, אשר יפורטו בהמשך, תרמו להגדלת הרווח מפעולות רגילות לפני מס ב-3.4 מיליארד ש"ח. שיעור ההפרשה למס בשנת 2003 היה 44.35% מהרווח לפני מס (בדומה לשנת 2002), אך כתוצאה מהגידול ברווח מפעולות רגילות, גדלה ההפרשה למס ב-1.5 מיליארד ש"ח (לעומת אשתקד).

²⁴ זאת על רקע ההרעה שחלה במצב המשק, התגברות שחלה באי הוודאות במערכת הבנקאית, והירידה שחלה ברווחי הבנקים.

²⁵ קבוצת "הפועלים", וקבוצת "לאומי".

לצד התפתחויות אלו, התרומה לרווח לאחר מס של החברות הכלולות הייתה השנה חיובית, וזאת לאחר שנתיים שנרשמו בהן הפסדים בסעיף זה; תרומתן של החברות הכלולות לרווח לאחר מס הסתכמה השנה בכ-0.4 מיליארד ש"ח.

לוח ג'–9

אינדיקטורים להתפתחות ההון המותאם ורווחיותו בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 1999 עד 2003

2003	2002	2001	2000	1999	
מיליוני ש"ח, מחירי דצמבר 2003					
43,521	39,726	39,918	38,151	35,464	1. ההון בסוף השנה ¹
39,308	39,970	37,902	34,765	33,511	2. ההון לצורך חישוב התשואה להון ²
5,736	2,299	4,623	6,409	6,452	3. הרווח מפעולות רגילות לפני מס
2,544	1,029	2,281	3,059	3,223	4. ההפרשה למסים על הרווח מפעולות רגילות
-15	-63	-12	341	168	5. הרווח מפעולות לא רגילות נטו
169	-105	-187	399	379	6. חלקן של הקבוצות ברווחי החברות הכלולות
-39	6	69	-29	16	7. הפרשי התרגום ³
3,307	1,108	2,211	4,060	3,793	8. סך הרווח ⁴ (7)+(6)+(5)+(4)-(3)
(אחוזים)					
14.6	5.8	12.2	18.4	19.3	9. הרווחיות מפעולות רגילות לפני מס (2)/(3)
8.4	2.8	5.8	11.7	11.3	10. הרווחיות הכוללת להון (2)/(8) (ROE)
0.42	0.14	0.30	0.58	0.59	11. הרווחיות הכוללת לנכסים ⁵ (ROA)

- (1) ההון בתוספת חלקם של בעלי מניות חיצוניים.
 - (2) ההון בתחילת השנה בתוספת חלקם של בעלי מניות חיצוניים, בתוספת ההנפקות לפי עיתון, ובניכוי דיבידנד שהולק לפי עיתון.
 - (3) כולל השפעה מצטברת בשל שינוי השיטה החשבונית בסך (21) מיליון ש"ח בשנת 2003.
 - (4) כולל חלקם של בעלי מניות חיצוניים ברווח המאוחד.
 - (5) ממוצע משוקלל של הנכסים בתחילת שנה ובסוף שנה.
- המקור: דוחות כספיים לציבור.

ב. התפתחות ההכנסות וההוצאות

הרווח מפעולות מימון לפני הפרשה לחובות מסופקים גדל בשנה זו בכל אחת מחמש הקבוצות הבנקאיות, והסתכם בכ-18.8 מיליארד ש"ח, גידול בסך של כ-1.7 מיליארד ש"ח (כ-10%) לעומת שנת 2002 (לוח ג'–10). לגידול הרווח מפעולות מימון בשנה זו תרמו בעיקר הרווחים שרשמו הבנקים (בסך 965 מיליון ש"ח) כתוצאה מההתפתחויות במחירי אגרות החוב בשוק ההון, בהשוואה להפסדים שרשמו הבנקים (בסך 326 מיליון ש"ח) בשנת 2002. הרווחים/ההפסדים מההתפתחויות במחירי האג"ח בשוק ההון כוללים רווחים/הפסדים משערוך ומכירה של אג"ח למסחר ורווחים/הפסדים ממכירת אג"ח זמין למכירה ואג"ח המוחזק לפדיון. יוצא אפוא כי בשנת 2003 תרומת ההתפתחויות במחירי האג"ח לגידול ברווח מפעולות מימון הייתה 1.3 מיליארד ש"ח. גידול זה נבע מגידול (של כ-0.3 מיליארד ש"ח) ברווחים נטו, בגין מכירת אג"ח זמין למכירה, אך בעיקר מגידול (של כ-1.0 מיליארד ש"ח) ברווחים ממכירה ומשערוך של אג"ח למסחר

(דיאגרמה א'–2). מהניתוח לעיל עולה כי ההשפעה העיקרית על הרווח מפעולות מימון מקורה בשינויים בשיעורי הריבית במשק, המהווים גורם חיצוני למערכת הבנקאות והנם בעלי מאפיינים מחזוריים; בעוד שבשנה שעברה עלו שיעורי הריבית במשק ובכך תרמו לירידה במחיר המימוש ובשווי ההוגן של תיקי האג"ח בבנקים, הרי שבשנה זו היינו עדים לירידה ניכרת בשיעורי הריבית (בטווח הקצר – ריבית בנק ישראל ירדה ב־3.9 נקודות האחוז, מ־9.1% ל־5.2%, ובטווח הארוך – התשואה הריאלית לפדיון של אג"ח ממשלתית ירדה בכ־1.4 נקודות האחוז, מ־5.7% ל־4.3%, דיאגרמה ג'–6), אשר תרמו לעלייה במחיר המימוש ובשווי ההוגן של תיקי האג"ח בבנקים.

הרווחים שנגזרו מההתפתחויות בשוק ההון²⁶, היוו בשנת 2003 כ־17.5% (סך של כ־1 מיליארד ש"ח) מהרווח מפעולות רגילות לפני מס²⁷. אומדן התשואה להון לפני מס²⁸ של חמש הקבוצות הבנקאיות, בנטרול הרווחים שהופקו משוק ההון, נמוך בכ־2.6 נקודות האחוז, בהשוואה לתשואה להון לפני מס כולל רווחים אלו (12% לעומת 14.6%, בהתאמה). לחילופין, בשנת 2002, שאופיינה בשפל בשוק ההון ובעלויות ריבית רצופות במשק, אומדן התשואה להון בנטרול ההפסדים שנבעו משוק ההון ומהשפעת הריבית גבוה ב־1.3 נקודות האחוז מהתשואה להון לפני מס כולל הפסדים אלו (7.1% לעומת 5.8%, בהתאמה).

שארית הגידול ברווח מפעולות מימון (כ־0.4 מיליארד ש"ח) מוסברת בגידול בהכנסות הבנקים מתיווך פיננסי קלאסי ומפעילותם במכשירים נגזרים²⁹. הכנסות אלו הסתכמו בכ־0.9 מיליארד ש"ח וקוּזוּ בירידה (של כ־0.5 מיליארד ש"ח) בהכנסות מימון אחרות.

בחינה של הרווח מפעולות מימון של חמש הקבוצות הבנקאיות לפי מגזרי הצמדה מראה כי התרומה העיקרית לגידול הרווח מפעולות מימון הנה מהמגזר השקלי הלא צמוד. סך ההכנסות מהתיווך הפיננסי הקלאסי וממכשירים נגזרים בגין המגזר הלא צמוד הסתכמו בכ־7.7 מיליארד ש"ח, גידול של כ־1.3 מיליארד ש"ח לעומת שנת 2002. הכנסות אלו בגין המגזר הצמוד הסתכמו בכ־3.3 מיליארד ש"ח, גידול של כ־0.3 מיליארד ש"ח, בהתאמה. במגזר מט"ח פעילות מקומית ופעילות חו"ל חלה השנה ירידה בהכנסות הבנקים מתיווך פיננסי קלאסי ומפעילותם במכשירים נגזרים. הכנסות אלו במגזר המט"ח הסתכמו בכ־5.0 מיליארד ש"ח, ירידה של כ־0.9 מיליארד ש"ח לעומת שנת 2002 (דיאגרמה ג'–9).

26 רווחים שהופקו משוק ההון ומסווגים לרווח מפעולות מימון לפני הפרשה לחומ"ס. רווחים אלו כוללים: רווחים משיערוך ומכירת אג"ח למסחר ורווחים ממכירת אג"ח זמין למכירה ואג"ח המוחזק לפדיון.

27 בנוסף קיימים רווחים מהתאמות בגין הצגת ני"ע זמינים למכירה לפי שווי הוגן שנוקפים לקרן הון. בשנת 2003 נזקפו לקרן הון רווחים (לפני מס) בגין שיערוך ני"ע זמינים למכירה בסך של כ־2.2 מיליארד ש"ח, ובשנת 2002 נזקפו הפסדים בסך של כ־1.2 מיליארד ש"ח, בהתאמה.

28 חישוב אומדן התשואה להון לא כולל את ההכנסות מהשקעה אלטרנטיבית שהבנקים יכולו לקבל אם היו מנתבים את המקורות ששימשו להשקעות באג"ח (כאמור, נטרלנו את ההכנסות בגינן) לאפיק השקעה אחר או למתן אשראי.

29 בעקבות יישום הוראות המפקח על הבנקים בנושא מכשירים נגזרים החל מ־1 בינואר 2003, נתוני שנת 2003 אינם ברי השוואה לנתוני שנת 2002. כלומר, ההכנסות בגין מכשירים נגזרים בנפרד וההכנסות בגין הפעילות הקלאסית בנפרד אינן ניתנות להשוואה.

מערכ

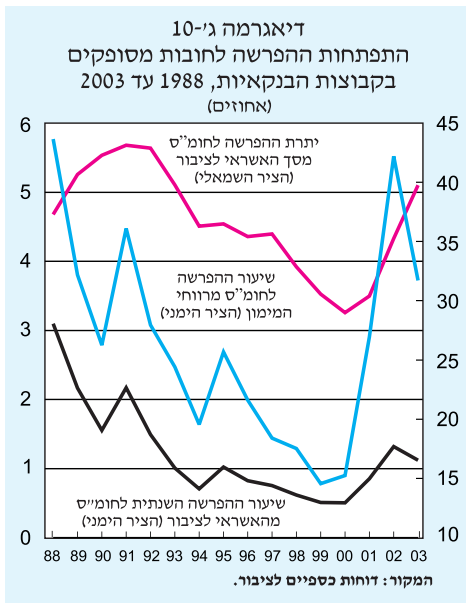
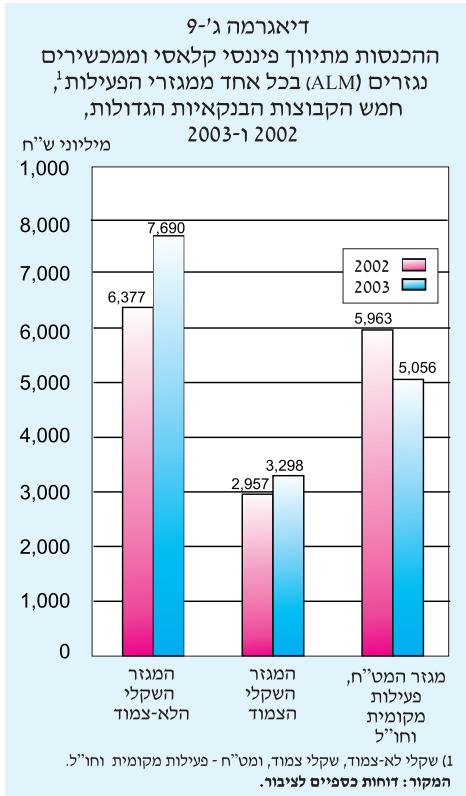
הבנקאות בישראל, 2003

בהפרשות לחובות מסופקים נרשמה השנה ירידה של כ-1.2 מיליארד ש"ח לעומת אשתקד (ירידה בשיעור של 17%), והם הסתכמו בכ-6 מיליארד ש"ח. סכום זה מבטא שיעור של 32% מהרווח מפעולות מימון לפני הפרשה, לעומת 42% ו-27% בשנים 2002 ו-2001, בהתאמה (דיאגרמה ג'-10).

למרות הירידה המשמעותית שנרשמה בהפרשות לחובות מסופקים, שכאמור, תרמה לגידול הרווחיות, עדיין רמתן חריגה. שיעור ההפרשה השנתית לחובות מסופקים מתוך יתרת האשראי לציבור ירד במעט השנה ל-1.1% לעומת 1.3% ו-0.85% בשנים 2002 ו-2001, בהתאמה (דיאגרמה ג'-10). שיעורי הפרשה גבוהים אלו משקפים את האיכות הנמוכה של תיק האשראי במערכת הבנקאות הישראלית בשלוש השנים האחרונות, כתוצאה מהמיתון העמוק ששרר במשק (לפירוט איכות תיק האשראי ראו פרק ד' סעיף 1 בסקירה זו).

בשנת 2001 חלה עלייה ניכרת בהפרשות לחובות מסופקים, שאף התעצמה בשנת 2002, וזאת כתוצאה מהידרדרות (שהחלה בשנת 2001) במצב הכלכלי בארץ ובעולם. התפתחויות אלו השפיעו לרעה על חברות רבות בענפי משק שונים. בעקבות זאת הורע כושר ההחזר של לוויים במגזר העסקי ושווי הביטחונות שהעמידו הלוויים נשחק. ההפרשות הגבוהות בשנים אלו היו הגורם העיקרי להקטנת הרווח של הקבוצות הבנקאיות.

בשנת 2003 חלה ירידה בהפרשות שרשמו הבנקים בחלק מענפי המגזר העסקי, אשר בשנתיים האחרונות נרשמו בהם הפרשות גבוהות מאוד. לדוגמה, ירדה ההפרשה של חברות עסקיות השייכות לענפי התקשורת ושירותי מחשב, ענף בתי המלון ושירותי הארחה, וענפי התעשייה. מנגד, במגזר משקי הבית חל השנה גידול של כ-42%

בהפרשות לחומ"ס (הסתכמו בכ-830 מיליון ש"ח³⁰), שעד שנה זו התאפיין בהפרשות נמוכות. בשנת 2003 נמשכה הירידה בכושר ההחזר במגזר משקי הבית, כתוצאה מהמיתון ששרר במשק שהשפיע על גידול בשיעור האבטלה, ועל ירידה ברמות השכר של משקי הבית. ההרעה בכושר ההחזר במגזר משקי הבית השפיעה בפיגור על הגידול בהפרשות לחומ"ס שרשמו הבנקים בגין מגזר זה, בהשוואה לענפי משק אחרים. הגידול ביתרת ההפרשה לחובות מסופקים של חמש הקבוצות הבנקאיות נמשך גם השנה. יתרת ההפרשה לחובות מסופקים הסתכמה בסוף השנה ב-27.3 מיליארד ש"ח, סכום המבטא שיעור כיסוי של 5.1% מסך האשראי לציבור, בהשוואה ל-4.3% בשנת 2002 (דיאגרמה ג'-10). הגידול בשיעור הכיסוי נבע הן מהגידול ביתרת ההפרשה לחובות מסופקים והן מהקטנתן באשראי לציבור. גם בשנה זו, העלייה בהיקף ההפרשות נבעה בעיקר מהגידול בהפרשה הספציפית (לוח ג'-11), הנקבעת על ידי הנהלות הבנקים בהתאם לכושר ההחזר של הלווה וטיב ביטחונותיו. לצד זה, גדלה השנה במעט גם ההפרשה הנוספת לחובות מסופקים, הנקבעת לפי הוראות המפקח על הבנקים בהתאם למאפייני הסיכון של תיק האשראי הבנקאי בכללו. הגידול של ההפרשה הנוספת, מוסבר בין היתר, בהמשך העלייה במשקל האשראי הבעייתי בסך האשראי (בשנת 2003 היה 10.5%). עלייה זו הינה תוצאה של המשך הפגיעה בכושר ההחזר של חברות עסקיות במשק. ההשלכה לגבי שנת 2004 של המשך העלייה במשקל האשראי הבעייתי בסך האשראי, תהיה בהפרשות גבוהות יחסית לחובות מסופקים.

לוח ג'-11

מרכיבי ההפרשה לחובות מסופקים בקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2001 עד 2003 (מיליוני ש"ח, מחירי דצמבר 2003)

2003			2002			2001			
סך הכול	הפרשה כללית ונוספת	הפרשה ספציפית	סך הכול	הפרשה כללית ונוספת	הפרשה ספציפית	סך הכול	הפרשה כללית ונוספת	הפרשה ספציפית	
23,590	3,281	20,309	18,580	3,133	15,447	15,768	3,017	12,751	יתרת ההפרשה לתחילת השנה
7,173	229	6,944	8,310	453	7,857	5,726	376	5,350	הפרשות בשנת החשבון
-1,131	-152	-979	-1,091	-316	-775	-1,092	-260	-832	הקטנת הפרשות גביית חובות שנמחקו בשנים קודמות
-62	0	-62	-53	0	-53	-80	0	-80	
5,980	77	5,903	7,166	137	7,029	4,554	116	4,438	הסכום שנוקף לדוח רווח והפסד
-2,440	0	-2,440	-1,392	0	-1,392	-1,607	0	-1,607	המחיקות
144	0	144	-868	0	-868	-135	0	-135	שחיקה ותאום יתרות
27,274	3,358	23,916	23,486	3,270	20,216	18,580	3,133	15,447	יתרת ההפרשה לסוף השנה

הערה: ההפרשים בין יתרות ההפרשה לסוף שנת 2002 ליתרות הפרשה לתחילת 2003 נובעים מהגדלת ההפרשות בבנק הפועלים, עקב חברות שאוחדו לראשונה.

המקור: דוחות כספיים לציבור.

30 ראו לוח ד'-3 בפרק הסיכונים בסקירה זו.

בשנת 2003 חל גידול בשיעור של 11% (סך של כ-1 מיליארד ש"ח) בהכנסות התפעוליות והאחרות של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, לעומת שנת 2002. הגידול נובע משלושה גורמים:

1) עלייה של כ-5% בהכנסות מעמלות תפעוליות, ובעיקר מגידול (של כ-300 מיליון ש"ח) בהכנסות הבנקים מעמלות בגין פעילות לקוחותיהם בניירות ערך³¹, שהושפעו באופן חיובי מהגאות בשוק ההון (לוח ג'-12). כמו כן בולטת השנה העלייה בהכנסות מכרטיסי אשראי. העלייה בהכנסות אלו מוסברת בעיקר בגידול של כ-5% (בהשוואה לאשתקד) בהיקף העסקאות בכרטיסי אשראי שבוצעו בישראל (הסתכמו ב-89.5 מיליארד ש"ח).

2) רווחים שרשמו מרבית הקבוצות הבנקאיות מהשקעות במניות, לעומת הפסדים שרשמו בגינן בשנת 2002. התרומה לגידול ההכנסות התפעוליות הסתכמה ב-213 מיליון ש"ח, ונבעה בעיקר מקיטון בהפסדים ממכירת מניות זמינות למכירה ודיבידנד ממניות זמינות למכירה ולמסחר (דיאגרמה א'-2).

3) רווחים בסך 447 מיליון ש"ח מקופות הפיצויים שרשמו שלוש קבוצות בנקאיות (תרומה עיקרית לרווח הינה מהקבוצות "לאומי" ו"דיסקונט"), לעומת הפסדים שרשמו מקופות הפיצויים בשנת 2002³². הרווחים מקופות הפיצויים נבעו מהירידה בריבית שגרמה לעלייה של מחירי איגרות החוב המוחזקות בקופות לכיסוי התחייבויותיהן (לוח ג'-12). ההכנסות של חמש הקבוצות הבנקאיות מדמי ניהול קופות גמל וקרנות נאמנות נותרו השנה יציבות, והסתכמו בכ-1.4 מיליארד ש"ח.

גם בתחום ההוצאות התפעוליות חל השנה גידול (של 3%), אך בשיעור נמוך מהגידול בהכנסות התפעוליות. רכיב ההוצאות בגין עובדים נשאר יציב והיווה כ-61% מסך כל ההוצאות התפעוליות (לוח ג'-12). יציבות זו נגזרה משתי התפתחויות שקיוויון זה את זה: לגידול ההוצאות בגין עובדים תרמו בעיקר העלייה בסך של 400 מיליון ש"ח (כ-6%) בהוצאות השכר הישירות והעלייה בסך של 255 מיליון ש"ח בהוצאות ביטוח לאומי, מס מעסיקים ומס שכר.

להקטנת ההוצאות בגין עובדים תרמה בעיקר הירידה בסך של 570 מיליון ש"ח בהוצאות בגין פרישה מרצון, בהשוואה לשנת 2002, שרשמו בה הוצאות בגין פרישה גבוהות מאוד בסך 950 מיליון ש"ח.

לפני שלוש שנים החלו הבנקים לנקוט בצעדים לשיפור היעילות התפעולית באמצעות חיסכון בהוצאות הייצור. החיסכון כלל בין היתר קיצוצי שכר, עידוד פרישה מוקדמת ופיטורי עובדים. כאמור, בדוחות הכספיים של שנת 2002 התבטא גידול משמעותי חד פעמי בהוצאות פרישה (בעיקר בשני הבנקים הגדולים), אשר היוו 9% מסך ההוצאות בגין עובדים. כאמור, בשנת 2003 הוצאות הפרישה ירדו (היוו 3.5% מסך ההוצאות בגין עובדים) ואף היו נמוכות מאלו בשנת 2001 (היוו 4% מסך ההוצאות

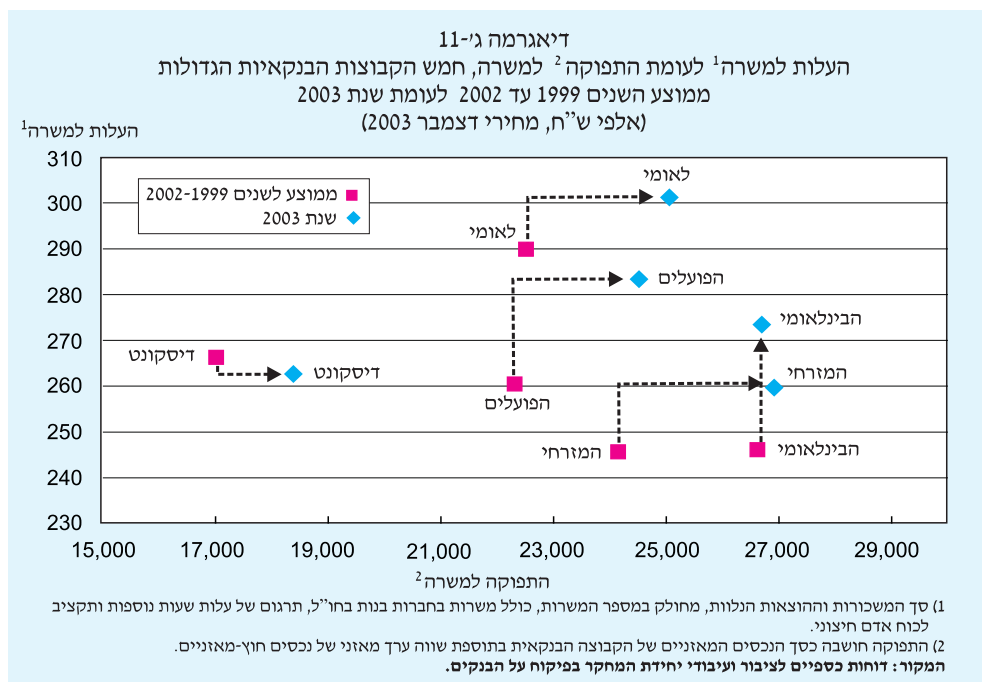
31 כולל הכנסות מפעולות לקוחות בני"ע, הכנסות ממכשירים פיננסיים, מדמי משמרת, ומחיתום והפצת ני"ע.

32 הפסדים בגין קופות לפיצויים נרשמים בדוח רווח והפסד בסעיף השלמת עתודות בגין הוצאות נלוות עקב שינויים בשכר בשנת החשבון (במשכורות והוצאות נלוות): בשנה זו חלה ירידה בסך 184 מיליון ש"ח בסעיף זה לעומת 2002.

התכנסות והוצאות התפעוליות של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2001 עד 2003

השנוי לעונות השנה הקודמת	התפלגות			הסכומים			
	2002	2003	2002 (אחוזים)	2001	2003	2002 מיליוני ש"ח, מודיף דצמבר 2003 (מיליוני ש"ח)	2001
2003							
2.6	5.7	13.6	14.7	13.9	1,436	1,400	1,325
-2.6	7.5	17.1	19.5	18.2	1,809	1,858	1,728
8.1	0.6	16.1	16.5	16.4	1,699	1,572	1,562
9.3	3.3	6.9	7.0	6.8	727	665	644
-25.4	-6.0	2.0	3.0	3.2	211	283	301
7.7	2.5	3.3	3.4	3.3	348	323	315
26.8	8.7	12.7	11.1	10.2	1,340	1,057	972
-0.3	-6.3	8.5	9.5	10.1	899	902	963
5.1	3.2	80.1	84.7	82.1	8,469	8,060	7,810
התכנסות האחרות							
-0.1	0.2	13.4	14.9	14.9	1,419	1,421	1,418
5.0	-7.6	8.2	8.6	9.3	862	821	889
-7.2	13.4	5.3	6.3	5.6	557	600	529
התכנסות האחרות							
דמי ניהול קופות גמל קרנות נאמנות							
מזה: דמי ניהול קופות גמל							
מזה: דמי ניהול קרנות נאמנות							
רווחים מקופות פיצויים							
-4.9	8.4	1.9	2.2	2.0	196	206	190
26.7	-7.5	19.5	17.1	18.5	2,062	1,627	1,758
סך כל ההכנסות האחרות							
126.8	217.0	0.4	-1.8	-0.6	45	-168	-53
רווחים ממימון מניית							
11.1	0.0	100.0	100.0	100.0	10,576	9,519	9,515
סך כל ההכנסות התפעוליות האחרות							

בגין עובדים). התוצאה של עידוד לפרישה מוקדמת ופיטורי העובדים התבטאה בירידה של כ-1,135 משרות בשנת 2003 לעומת אשתקד (2002) (לוח ג'-13). על אף הירידה במספר המשרות, גדלו הוצאות השכר הישירות בכל אחת מהקבוצות הבנקאיות, פרט ל"דיסקונט" (עיקר הגידול נובע מקבוצת "פועלים" ומקבוצת "לאומי"), והסתכמו בכ-7.2 מיליארד ש"ח (בדומה לסכומן בשנת 2001). כתוצאה מהתפתחויות אלו, גדלו הוצאות השכר למשרה ב-2003 בשיעור של כ-9%: מסך של 172 אלף ש"ח ב-2002 לסך של 188 אלף ש"ח בשנה זו, וזאת לאחר ירידה בשיעור של כ-6% בהוצאה זו בשנת 2002 (לוח ג'-13). הירידה במספר המשרות לצד העליה הקלה/היציבות בתפוקה³³, הביאו לגידול בתפוקה למשרה בכל אחת מהקבוצות הבנקאיות, פרט לקבוצת ה"בינלאומי" (דיאגרמה ג'-11).

הגורמים העיקריים שהשפיעו השנה על הגידול בהוצאות השכר הישירות הינם: (1) עליית שכר ריאלית כתוצאה מההשפעה של האינפלציה השלילית על עלות הסכמי עבודה נומינליים, בהשוואה לשחיקה בשכר בשנת 2002 כתוצאה מאינפלציה גבוהה יחסית. (2) גידול בהיקף המענקים ששולמו לעובדים עקב השיפור ברווחיות. (3) תשלום תוספת יוקר עבור שחיקות שהיו בשנה הקודמת. בראייה ארוכת טווח, ייתכן שצעדי ההתייעלות שנקטו הבנקים בשלוש השנים האחרונות יניבו פירות רק בשנים הבאות.

33 התפוקה מוגדרת כנכסים מאזניים ושווה ערך של נכסים חוץ מאזניים.

לוח ג'-13
הוצאות מערכת הבנקאות בגין עובדים, 1997 עד 2003 חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות
(מחירי דצמבר 2003)

השנה	מספר המשרות ¹ הממוצע	המשכורות		ההוצאות הנלוות בגין עובדים ²		המשכורות וההוצאות הנלוות	
		סך הכול	למשרה	סך הכול	למשרה	סך הכול	למשרה
		(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)
1997	35,957	6,294	175	2,888	80	9,182	255
1998	36,047	6,341	176	2,955	82	9,296	258
1999	36,051	6,607	183	3,063	85	9,669	268
2000	36,996	7,220	195	3,557	96	10,777	291
2001	37,310	7,231	194	3,560	95	10,791	289
2002	36,838	6,794	184	4,001	109	10,795	293
2003	35,714	7,201	202	3,595	101	10,796	302
השינוי לעומת השנה הקודמת							
(אחוזים)							
1998	0.3	0.7	0.5	2.3	2.1	1.2	1.0
1999	0.01	4.2	4.2	3.6	3.6	4.0	4.0
2000	2.6	9.3	6.5	16.1	13.2	11.5	8.6
2001	0.8	0.1	-0.7	0.1	-0.7	0.1	-0.7
2002	-1.3	-6.0	-4.8	12.4	13.8	0.04	1.3
2003	-3.1	6.0	9.3	-10.1	-7.3	0.01	3.2

(1) מספר המשרות כולל גם תרגום של עלות שעות נוספות ותקציבי כוח אדם חיצוני, שנדרשו לויסות כוח אדם בשוטף ולהטמעת פרויקטים.

(2) סעיף זה כולל בעיקר תשלומים לביטוח לאומי, הפרשות לפנסיה, לחופשה, לפיצויים ולפרישה מרצון.

המקור: דוחות כספיים לציבור ודיווחים לפיקוח על הבנקים.

ג. ניתוח הביצועים לפי מגזרי פעילות

פעילות הקבוצות הבנקאיות מנוהלת במספר מגזרים עיקריים, שכל אחד מהם מהווה מרכז רווח – חלוקה המשמשת את הנהלות הבנקים בניתוח התוצאות העסקיות ובקבלת החלטות לפיהן. על פי הוראות בנק ישראל³⁴, מגזר פעילות צריך לקיים שלושה תנאים: עוסק בפעילויות עסקיות אשר מהן הוא עשוי להפיק הכנסות ולשאת בהוצאות; תוצאות פעולותיו נבחנות באופן סדיר על ידי ההנהלה והדירקטוריון לצורך קבלת החלטות לגבי הקצאת משאבים למגזר והערכת ביצועיו; מצוי לגביו מידע פיננסי נפרד. החלוקה למגזרי פעילות מבוססת על סוגי המוצרים והשירותים, או על סוגי הלקוחות (לפירוט מגזרי הפעילות ראו תיבה ג'–1).

תיבה ג'–1: מגזרי הפעילות העיקריים של הקבוצות הבנקאיות

להלן מגזרי הפעילות העיקריים של הקבוצות הבנקאיות:
מגזר הבנקאות העסקית מספק את מכלול השירותים הבנקאיים והפיננסיים לחברות גדולות, הפועלות בענפים שונים בארץ ובעולם. תחום פעילותו העיקרי של המגזר הוא מתן אשראי.

מגזר הבנקאות המסחרית מספק את מכלול השירותים הבנקאיים והפיננסיים ללקוחות עסקיים מדרג הביניים. גם במגזר זה מתן האשראי הוא תחום הפעילות העיקרי, אך היקפי האשראי מצומצמים יותר.

מגזר הבנקאות הקמעונית מספק שירותים בנקאיים כוללים למגוון הלקוחות הפרטיים, למשקי הבית ולעסקים קטנים. מגזר זה מציע ללקוחותיו בעיקר מוצרי השקעה (פיקדונות, תכניות חיסכון) וכן מוצרי אשראי המותאמים לצרכים הייחודיים של לקוחותיו.

מגזר הבנקאות הפרטית מספק שירותים בנקאיים ופתרונות פיננסיים, הן מקומיים והן גלובליים, ללקוחות פרטיים אמידים, תושבי ישראל ותושבי חוץ. מגזר זה מציע מוצרי השקעה מסורתיים וכן מכשירים פיננסיים מתוחכמים לגידור ולהגנה. כן מוצעים ללקוחות אשראי ושירותים מתקדמים בתחום הבנקאות להשקעה.

מגזר הבנייה והנדל"ן מספק שירותים בנקאיים ופיננסיים לחברות קבלניות ולפרויקטים גדולים, שעיסוקם העיקרי בתחום הבנייה והנדל"ן – בעיקר מתן אשראי עסקי לבנייה ולדירור וכן אשראי לרכישת קרקעות ונכסים מניבים. מגזר המשכנתאות עוסק במתן הלוואות ללקוחות פרטיים לרכישת דיור וכן במתן הלוואות לכל מטרה במסלולים שונים – הלוואות המובטחות על ידי משכון דירות מגורים.

מגזר שוק ההון³⁵ מספק שירותים בנקאיים ופיננסיים בתחומי השקעה חוץ-מאזניים, בעיקר ניהול קרנות נאמנות, קופות גמל, קרנות השתלמות, ניהול תיקים ופעילות אחרת בתחום ההשקעות והחתמות. מגזר הפעילות האחרת וההתאמות כולל את כל ההכנסות וההוצאות של הבנק

34 הוראות דיווח לציבור – סעיף 79: מגזרי פעילות עיקריים (מדצמבר 2001).

35 מגזר זה מהווה חלק מהפעילות של המגזרים האחרים – בעיקר של הקמעונית.

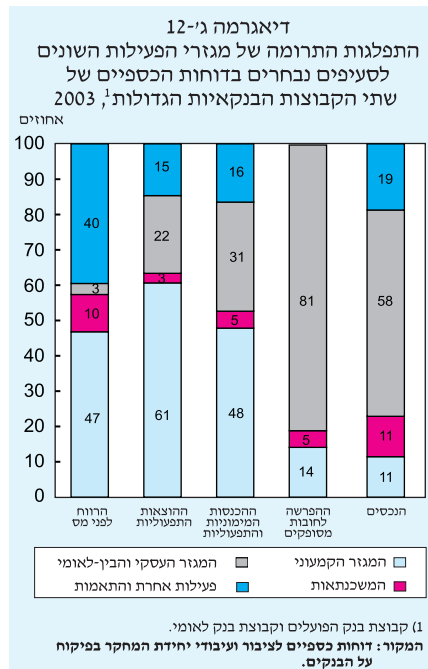
שאינן נובעות מפעילות של לקוחות. פעילות זו כוללת בעיקר את ניהול תיק הנוסטרו של הבנק (ניירות ערך, פיקדונות בבנקים, הנפקות אג"ח, ועסקאות במכשירים פיננסיים נגזרים, ועוד), וכן ניהול החשיפות, בנקאות להשקעות, הפעילות בשוק ההון ובשוק כרטיסי האשראי שלא סווגו למגזרים השונים וכו'.

במודלים המשמשים למדידה ולניהול הנכסים וההתחייבויות ולניתוח תוצאות הפעילות במרכזי הרווח יש שוני בין הבנקים. כדי שנוכל להשוות ביניהם, נאלצנו להסתייע במספר הנחות מוקדמות³⁶. לשם ניתוח של לקוחות בעלי מאפיינים דומים בחרנו להתמקד בשתי הקבוצות הבנקאיות הגדולות, המדווחות על מגזרי פעילות, "פועלים" ו"לאומי".

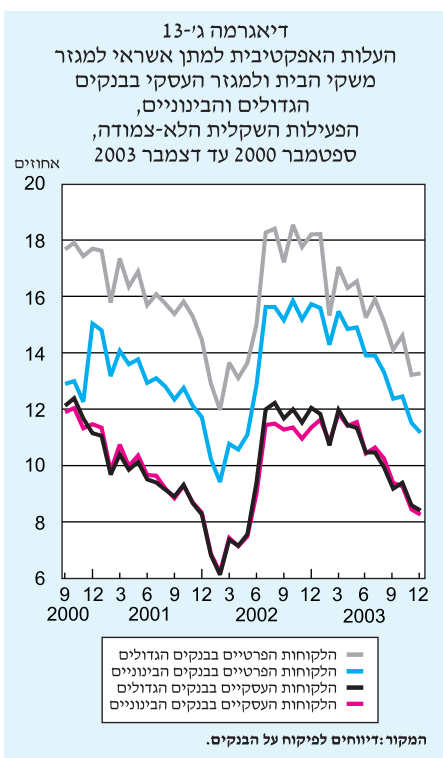
המיתון ששרר במשק בשנתיים האחרונות השפיע לרעה על כושר ההחזר של החברות העסקיות. בשנת 2002 תרומת המגזר העסקי לרווח לפני מס הייתה שלילית (בעיקר בגלל הפרשות גבוהות לחובות מסופקים). כמו כן, במגזר הפעילות האחרת וההתאמות נרשמו הפסדים, כך שהרווחים לפני מס ממגזר משקי הבית כיסו על ההפסדים שנבעו משני מגזרים אלו (לוח ג'-14).

בשנת 2003 המשיכו הבנקים בנקיטת המדיניות הקפדנית בתחום האשראי ופעלו להקטנת הסיכונים בפעילות מול הלקוחות המסחריים והעסקיים. במקביל, המשיכו הבנקים בפעילותם המסיבית לגיוס לקוחות פרטיים על מנת לנצל את תרומתם הגדולה והיציבה של האחרונים לרווחי הבנקים. מגמה זו צפויה – אם תתרחב בעתיד – לתרום להגברת התחרות בפעילות הבנקים במגזר משקי הבית ולשיפור רווחת הצרכן.

כיום הבנקים עדיין מנצלים את מידת התחרות הנמוכה יחסית במגזר הקמעוני, מצב הנוצר עקב העדר תחליפים למערכת הבנקאות במתן אשראי וגיוס פיקדונות. הדבר משתקף בתרומתם הגבוהה של משקי הבית להכנסות המימוניות והתפעוליות (כ-10.4 מיליארד ש"ח, המהווים 53% מסך ההכנסות התפעוליות והמימוניות), לעומת תרומתם המצומצמת של הלקוחות העסקיים (כ-6.1 מיליארד ש"ח, המהווים 31%, בהתאמה) (דיאגרמה ג'-12). הדבר בולט בכל אחד מהבנקים הגדולים ואף מתעצם על רקע משקלם הקטן של הנכסים

36 כדי לאפשר השוואה בין הדיווחים של מרכזי הרווח בבנקים השונים, איחדנו את נתוני המגזר העסקי, מגזר המסחר ומגזר הנדל"ן, והגדרנו אותם כ"מגזר העסקי". כן אוחדו הנתונים של מגזרי הפעילות הקמעונית, והפעילות הפרטית (כולל הבין-לאומית) למגזר אחד, שהוגדר כ"מגזר הקמעוני". בחלק מהדיווחים איחדנו את נתוני המגזר הקמעוני עם נתוני המשכנתאות, ויצרנו מגזר חדש – "מגזר משקי הבית".

המיוחסים למגזר משקי הבית (22% מסך הנכסים); כך שסך ההכנסות התפעוליות והמימוניות לסך הנכסים במגזר משקי הבית היוו בממוצע 9.4%, לעומת 2.1% בלבד במגזר העסקי (לוח ג'-15). חלק מהתרומה הגבוהה שמפיקים הבנקים מפעילותם במגזר משקי הבית נובע מהמרווחים הגבוהים ומהעמלות הרבות הנגבות מהם (יחסית לאלו הנגבות מהמגזר העסקי). כך למשל, העלות האפקטיבית למתן אשראי³⁷ במגזר השקלי הלא צמוד בגין הפעילות של משקי הבית גבוהה בשיעור ניכר מזו שמשלמים הלוקחות העסקיים; בשנת 2003 העלות האפקטיבית הממוצעת, בבנקים הגדולים³⁸, הייתה גבוהה בכחמש נקודות האחוז, בהתאמה (דיאגרמה ג'-13). מניתוח העלות האפקטיבית בשני הבנקים הגדולים ובבנקים הבינוניים³⁹ עולה, כי ניכרים פערים גדולים יחסית בעלות האפקטיבית בין שתי קבוצות הגודל במגזר משקי הבית, ואילו במגזר העסקי פערים אלו שוליים. ממצא נוסף, המצביע אף הוא על

מידת התחרות הנמוכה יחסית במגזר הקמעוני, הינו התפתחות מדד העמלות. במדד העמלות נרשמה השנה עלייה ריאלית קלה של 1.5% (בעיקר עקב ירידת מדד המחירים לצרכן); זאת, בהמשך למגמה הרב שנתית המסתמנת מאז דצמבר 1996, במסגרתה עלה המדד ריאלית ב-10 נקודות האחוז (דיאגרמה ג'-14). המדד מייצג את התעריף הממוצע המשוקלל של 13 השירותים הבנקאיים השכיחים ביותר ללוקחות פרטיים ולעסקים קטנים בחמשת הבנקים הגדולים.

בשנת 2003 בולטת במיוחד הירידה החדה בסך ההפרשות לחובות מסופקים שרשמו הבנקים. מניתוח ההפרשות לחומ"ס לפי מגזרי פעילות בשני הבנקים הגדולים עולה, כי ירידה זו נובעת מירידה של כ-22% (כ-1 מיליארד ש"ח) בהפרשות לחומ"ס בגין המגזר העסקי. כתוצאה מכך, חל גידול דומה (של 1.1 מיליארד ש"ח) ברווח מפעולות מימון אחרי הפרשה לחומ"ס בגין המגזר העסקי (לוח ג'-14).

מנגד, בשנת 2003 חל גידול של כ-16% בהפרשה לחובות מסופקים במגזר משקי הבית (מ-690 מיליון ש"ח ב-2002 ל-800 מיליון ש"ח ב-2003), הנובע מהמשך ההרעה בכושר ההחזר במגזר משקי הבית, כתוצאה מהמיתון במשק, אשר השפיע בפיגור על

37 המחושבת כהכנסות החדשיות מריבית ומעמלות (בתחום האשראי וני"ע) חלקי יתרת האשראי הממוצע החודשי, במונחים שנתיים.

38 כולל את בנק "הפועלים" ובנק "לאומי".

39 כולל את בנק "בינלאומי" ובנק "מזרחי".

לוח ג'14
 התפלגות התרומה של מגזרי הפעילות השונים בשתי הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2002 ו־2003
 (מיליוני ש"ח, מהדירי דצמבר 2003)

סדרה	מגזר הפעילות מגזר והתאמות ⁴				מגזר העסקי ³ המגזר העסקי				מגזר ממשק הבית ² מגזר ממשק הבית			
	שיעור שינוי (באתורים)	2003	2002	שיעור שינוי (באתורים)	2003	2002	שיעור שינוי (באתורים)	2003	2002	שיעור שינוי (באתורים)	2003	2002
1	495,606	493,051	6	92,881	87,768	-3	289,268	298,753	7	113,457	106,530	יתרה מנוצעת של נכסים
12	12,961	11,594	85	1,918	1,035	3	4,965	4,830	6	6,078	5,729	רווח מפעילות מימון לפני הפרשות לחז"ס
-17	4,223	5,113	-179	-15	19	-22	3,438	4,404	16	800	690	הפרשה לחז"ס
35	8,738	6,481	90	1,933	1,016	258	1,527	426	5	5,278	5,039	רווח לאחר הפרישות לחז"ס
9	6,778	6,220	32	1,338	1,013	9	1,128	1,037	3	4,312	4,170	הכנסות תפעוליות ואחרות
4	11,486	11,084	-27	1,678	2,298	3	2,528	2,445	15	7,280	6,341	הוצאות תפעוליות ואחרות
149	4,030	1,617		1,593	-269		127	-982	-19	2,310	2,868	הרווח (הפסד) מפעילות רגילות לפני מס

- קבוצת בנק "הפועלים" וקבוצת בנק "לאומי".
- מגזר "משיק הבית" מזהה אחד של "המיגזר הקבוצתי".
- ה"שגור העסקי" כולל את נתוני המגזר העסקי, מגזר המסחר, ומגזר הנדל"ן.
- כולל את כל הפעילויות האחרות של קבוצת הבנק, אשר כל אחת מהם אינה מגיעה עד כדי מיגזר ב־דיווח, וכן התאמות של פעולות בין מיגזריות. המקור: דוחות ספייים לציבור.

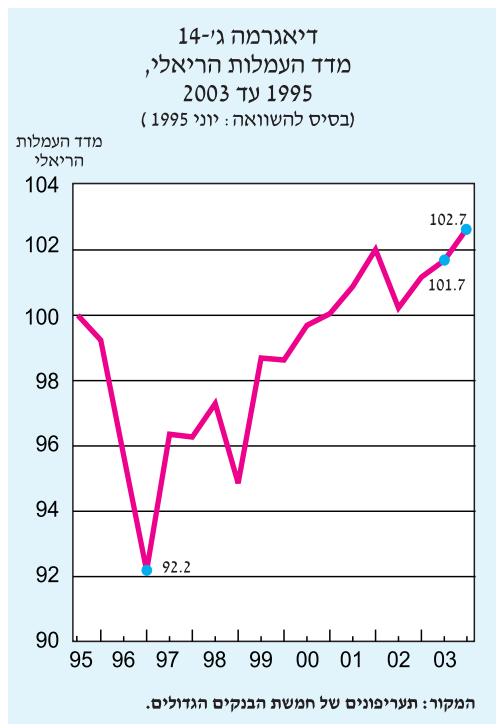
הגידול בהפרשות לחומ"ס שרשמו הבנקים בגין מגזר זה. על אף התפתחויות אלו הפעילות במגזר משקי הבית מאופיינת עדיין ברמה נמוכה יחסית של סיכון, המתבטאת במשקלו המצומצם של מגזר זה בהפרשות לחובות מסופקים (כ-19% מסך ההפרשות לחומ"ס), לעומת משקלו הגבוה של המגזר העסקי (כ-81% מסך ההפרשות) (דיאגרמה ג'-12).

תפעולו של המגזר הקמעוני יקר במיוחד כפי שמשקף במשקלו הגבוה, כ-61% בסך ההוצאות התפעוליות. ההוצאות התפעוליות הגבוהות בגין מגזר זה הינן פועל יוצא מההוצאות הרבות על משאבים אנושיים ופיזיים, הכרוכות בתפעול מערך הסניפים הרחב, שבו מתנהלת עיקר הפעילות הקמעונית. לעומתה מתנהלת הפעילות העסקית במספר מצומצם של מרכזים עסקיים, ולכן חלקה בהוצאות אינו גבוה (כ-22% מסך ההוצאות התפעוליות) (דיאגרמה ג'-12).

בשנת 2003 בולטת תרומתו הגבוהה של מגזר הפעילות האחרת וההתאמות לרווח לפני מס - כ-40%, בהשוואה לתרומתו השלילית לרווח זה אשתקד (לוח ג'-14, דיאגרמה ג'-12). נראה כי חלק מהגידול הניכר ברווחיות של מגזר זה בשנת 2003 נובע מההשפעות החיוביות שגרשמו במחירי אגרות החוב הנסחרות בשוק ההון על רווחיות הבנקים (כמפורט בסעיף ב' לעיל: התפתחות ההכנסות וההוצאות).

יתרת הרווח לפני מס (כ-60%) מסווגת בעיקר למגזר משקי הבית, אשר חלקו בסך הרווח לפני מס מהווה 57%, בהשוואה ל-3% בלבד במגזר העסקי (דיאגרמה ג'-12). תרומת משקי הבית לרווח לפני מס בשני הבנקים הגדולים הסתכמה בכ-2.3 מיליארד ש"ח - ירידה של 18% לעומת שנת 2002 (לוח ג'-14).

לסיכום, בחינת הביצועים של שתי הקבוצות הבנקאיות הגדולות לפי מגזרי פעילות מראה כי על אף ההוצאות הגבוהות בניהול עסקי משקי הבית, מגזר זה עדיין מהווה את התרומה העיקרית לרווחי הבנקים (כ-57% מסך הרווח לפני מס). תרומה גבוהה זו של מגזר משקי הבית הינה פועל יוצא של משקל גבוה יחסית בהכנסות התפעוליות והמימוניות (53%), לצד הפרשות נמוכות יחסית לחובות מסופקים, שמשקלן בסך ההפרשות הינן 19% בלבד. מנגד, ההפרשות הגבוהות לחומ"ס בגין המגזר העסקי, המהוות 81% מסך ההפרשות, הינן הגורם המרכזי לתרומתו הנמוכה (ואף השלילית) של מגזר זה לרווחי הבנקים (דיאגרמה ג'-12). מהניתוח לעיל עולה כי הסיכון הגבוה יחסית הגלום בפעילות הבנקים

עם הפירמות העסקיות לצד ההכנסות הגבוהות בגין הפעילות עם משקי הבית, הטה את הכף בשנת 2003 לזכות תרומתם הגבוהה יחסית של משקי הבית לרווחי הבנקים לפני מס.

לוח ג'-15
מדדי הביצוע לפי מגזרי הפעילות בקבוצות הבנקאיות הגדולות¹ 2003
(אחוזים)

מסקלות נכסים	משקי הבית	מזה: משכנתאות	מגזר עסקי ובין-לאומי	מגזר הפעילות האחרת והתאמות ²	סה"כ
23	11	58	19	100	
19	5	81	0	100	
53	5	31	16	100	
63	3	22	15	100	
57	10	3	40	100	
יחסים					
0.71		1.19	-0.02	0.85	הפרשה לחובות מסופקים לסך הנכסים
9.16		2.11	3.51	3.98	הכנסות תפעוליות ומימוניות ³ לסך הנכסים
6.42		0.87	1.81	2.32	ההוצאות התפעוליות לסך הנכסים
2.04		0.04	1.72	0.81	הרווח לפני מס לשקל נכס

- (1) קבוצת "לאומי" וקבוצת "הפועלים".
 (2) כולל את כל הפעילויות האחרות של קבוצת הבנק אשר כל אחת מהם אינה מגיעה עד כדי מיגזר בר-דיווח וכן התאמות של פעולות בין מיגזריות.
 (3) כולל הכנסות תפעוליות ורווח מפעולות מימון לפני הפרשה לחובות מסופקים.
 המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי יחידת המחקר בפקוח על הבנקים

ד. מדדי תפעול ויעילות בבנקים המסחריים

בשנת 2003 יחס הכיסוי התפעולי, המוגדר כשיעור כיסוי ההוצאות התפעוליות בהכנסות התפעוליות, עלה בשבעת הבנקים המסחריים הגדולים מ-49.1% ל-53.8%, ונבע מגידול בהכנסות התפעוליות לצד גידול מתון בהוצאות התפעוליות. בכל אחד מהבנקים הגדולים, פרט ל"בנק איגוד", חל השנה שיפור ביחס הכיסוי התפעולי, וערכו של היחס ברוב הבנקים דומה לממוצע (פרט ל"בנק הבינלאומי" שבו נרשם שיעור כיסוי גבוה מהממוצע, כ-61%, ול"בנק איגוד" שבו נרשם שיעור כיסוי נמוך מהממוצע, כ-42%). מבין הבנקים הקטנים, בולט שיעור הכיסוי הגבוה באלה המשתייכים לקבוצה בנקאית, שההוצאה התפעולית בהם נמוכה יחסית, וזאת, בין היתר, הודות לשימוש שהם עושים בשירותי התפעול של בנק האם (לוח ג'-16).

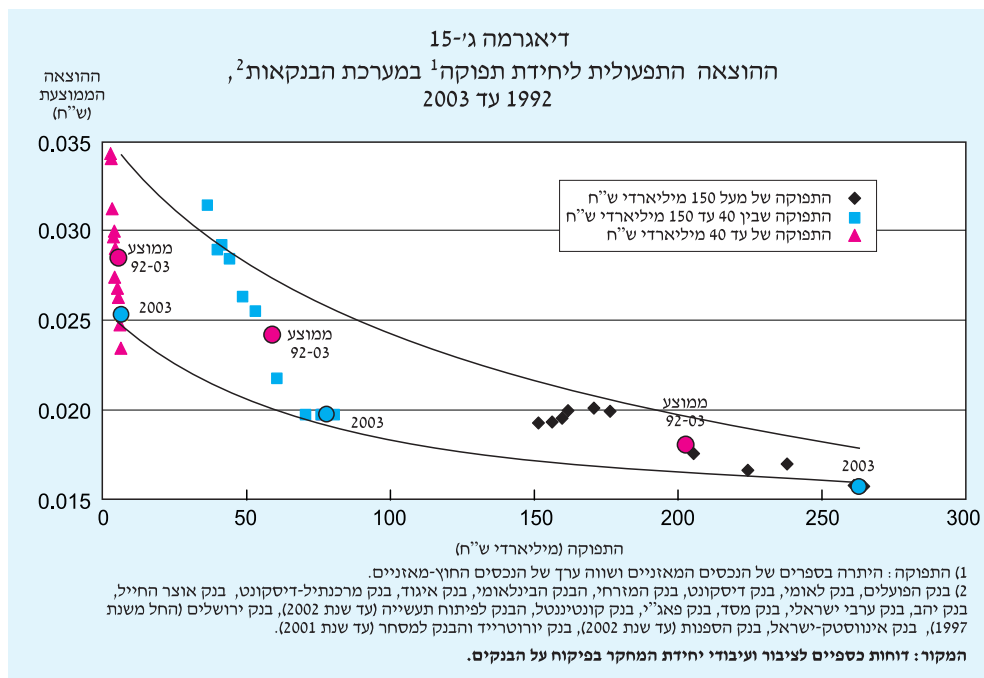
גם "יחס היעילות", המוגדר כסך כל ההכנסות (המימוניות והתפעוליות) לסך ההוצאות התפעוליות, גדל השנה לעומת אשתקד. השיפור ביחס זה מצביע על כך שהבנק מנצל בצורה יעילה יותר את גורמי הייצור העומדים לרשותו לשם הגדלת הכנסותיו. הגידול, הן בהכנסות התפעוליות והן במימוניות, במקביל לגידול בשיעור נמוך בהרבה בהוצאות

התפעול, הביא לעלייה ב"יחס היעילות" בשבעת הבנקים הגדולים: מ-1.47 בשנת 2002 ל-1.61 בשנה זו; ובבנקים הקטנים: מ-1.34 ל-1.48, בהתאמה (לוח ג'-16). יש לציין כי חלק מהשיפור ביחס זה, שכאמור מושפע גם מההכנסות מפעולות מימון, נובע השנה מהרווחים שרשמו הבנקים מההתפתחויות במחירי איגרות החוב בשוק ההון.

נוסף לבדיקת שני מדדי יעילות אלו, אנו בודקים שני רכיבים ביעילות התפעולית: (1) יעילות הנגזרת משינויים בגודלם של הבנקים, המתבטאת ביתרונות לגודל בייצור. (2) יעילות הנגזרת מצמצום הוצאות התפעול של הבנק ללא שינוי בגודלו (בתפוקתו), הקרויה X-Efficiency. האחרונה מתבטאת ביכולתה של הנהלת הבנק לצמצם את ההוצאות על גורמי הייצור בלי לשנות את תפוקת הבנק (כלומר, מבטאת את איכות הניהול של הבנק).

ניתן ללמוד על הבדלים ביעילות התפעולית מהשוואת הוצאות התפעול לשקל תפוקה בין בנקים דומים בגודלם. לכן, חילקנו את הבנקים לשלוש קבוצות גודל (קבוצות התייחסות): בנקים "גדולים" – בנקים שהתפוקה שלהם יותר מ-150 מיליארד ש"ח, "בינוניים" – תפוקה בין 40 ל-150 מיליארד ש"ח, ו"קטנים" – תפוקה עד ל-40 מיליארד ש"ח. בחרנו כמדד לתפוקה הבנקאית בסך הנכסים, השווים ליתרות הנכסים המאזניים ושווה ערך האשראי של הנכסים החוץ מאזניים.

מניתוח ארוך טווח של התשוואות לגודל עולה כי קיימים במערכת הבנקאות הישראלית יתרונות – לגודל. יתרונות אלו מתבטאים בירידה של ההוצאה הממוצעת במעבר בין קבוצת הבנקים ה"קטנים", ל"בינוניים" ול"גדולים". בממוצע לתקופה 1992–2003 הייתה ההוצאה הממוצעת בקבוצת הבנקים ה"קטנים": 0.0285 ש"ח, ב"בינוניים":

לוח ג'-16
יחס הכיסוי התפעולי ויחס היעילות, 2002 ו-2003

הבנק	2002		2003	
	יחס הכיסוי התפעולי ¹	יחס היעילות ²	יחס הכיסוי התפעולי ¹	יחס היעילות ²
הפועלים	0.51	1.75	0.54	1.69
לאומי	0.48	1.36	0.53	1.72
דיסקונט	0.43	1.16	0.54	1.42
המזרחי	0.49	1.40	0.53	1.45
הבינלאומי	0.60	1.48	0.61	1.60
איגוד	0.46	1.44	0.42	1.27
מרכנתיל-דיסקונט	0.51	1.46	0.54	1.53
שבעת הבנקים הגדולים	0.49	1.47	0.54	1.61
הבנקים הקטנים העצמאיים ³	0.38	1.13	0.50	1.21
הבנקים הקטנים השייכים לקבוצה בנקאית	0.62	1.46	0.61	1.57
סך כל הבנקים הקטנים	0.54	1.34	0.58	1.48

- (1) מחושב כיחס שבין סך ההכנסות התפעוליות והאחרות, לסך ההוצאות התפעוליות והאחרות.
(2) מחושב כיחס שבין סך ההכנסות התפעוליות והמימוניות, לסך ההוצאות התפעוליות ונקרא Efficiency Ratio.
(3) לעיתים הוא מוצג כסך ההוצאות התפעוליות והאחרות בסך ההכנסות. בנק לפיתוח התעשייה ובנק הספנות ניכללים רק בשנת 2002. מחישוב היחסים בשנת 2002 ללא שני בנקים אלו מתקבלים הנתונים הבאים: יחס הכיסוי התפעולי: 0.52 יחס היעילות: 1.27
- המקור: דוחות כספיים לציבור

0.0239 ש"ח, וב"גדולים": 0.0181 ש"ח. בחינת הנתונים בשנת 2003 מראה כי קיימים יתרונות לגודל גבוהים יותר במעבר בין הבנקים ה"קטנים" ל"בינוניים" בהשוואה למעבר בין ה"בינוניים" ל"גדולים", בהתאמה. ההבדלים ביתרונות לגודל מתבטאים בירידה חדה יותר של ההוצאה הממוצעת במעבר בין הבנקים ה"קטנים" ל"בינוניים", ובירידה מתונה יחסית בין ה"בינוניים" ל"גדולים" (דיאגרמה ג'-15, לוח ג'-17).

מניתוח בתחום ה-X-Efficiency (לוח ג'-17) עולה כי פוטנציאל השיפור ביעילות התפעולית גבוה מאוד בקרב קבוצת הבנקים ה"קטנים", ונמוך בקבוצת הבנקים ה"בינוניים" וה"גדולים". פוטנציאל השיפור מצביע על כך שבקבוצת הבנקים ה"קטנים", הבנק עם ההוצאה התפעולית הממוצעת הגבוהה ביותר בשנת 2003 יכול לחסוך עד כדי 74% בהוצאות שלו על מנת להידמות לבנק היעיל ביותר באותה קבוצת גודל; בקבוצת הבנקים ה"בינוניים" החיסכון הפוטנציאלי מסתכם ב-28%, ובקבוצת הבנקים ה"גדולים" ב-8%.

לוח ג'-17
 יחס ההוצאות התפעוליות ליחידת תפוקה¹, ויעילות תפעולית (X-Efficiency) לפי קבוצות גודל,
 1992 עד 2003
 (מיליארדי ש"ח)

שנה	תפוקה		
	עד 40	40 עד 150	גדול מ-150
	תפוקה ממוצעת ²		
2003-1992	0.0285	0.0239	0.0181
2003	0.0253	0.0188	0.0158
	X-Efficiency מקסימלי ³		
2003-1992	0.38	0.71	0.84
2003	0.26	0.72	0.92

- (1) מוגדרת כסך ההוצאות התפעוליות ביחס לתפוקה. התפוקה חושבה כסך הנכסים המאזניים ושווה ערך של הנכסים החוץ מאזניים
- (2) יש להביא בחשבון שהממוצעים לאורך זמן מבטאים שינויים מיבניים במערכת, כגון כניסה ויציאה של בנקים, מיזוגים וכו'.
- (3) מחושב כהוצאה הממוצעת המינימלית חלקי ההוצאה הממוצעת המקסימלית בכל קבוצת גודל (AC_{min}/AC_{max}) לכן, אחד פחות יחס זה משקף את החסכון הפוטנציאלי המירבי בהוצאות הייצור בקבוצת גודל כלשהי. המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי יחידת המחקר בפיקוח על הבנקים.

3. תרומת החברות המוחזקות

א. כללי

תרומת סך החברות המוחזקות לרווחי חמשת הבנקים הגדולים, העומדים בראש הקבוצות הייתה ניכרת השנה. סך התרומה לרווח הנקי מהשקעות אלו גדלה השנה בכ-41% והסתכמה בכשני מיליארד ש"ח (לוח ג'-18). הסיבה העיקרית לגידול נבעה מעלייה חדה בתרומת הרווח של חברות כלולות (בדרך כלל חברות שאינן משתייכות לתחום הפיננסי, להלן חברות ריאליות), מעבר מהפסד של 146 מיליון ש"ח לרווח של 388 מיליון ש"ח.

סך ההשקעות בחברות המוחזקות העיקריות⁴⁰ בארץ ובחו"ל הסתכם השנה בכ-30.5 מיליארד ש"ח, בדומה לשנת 2002. היציבות ביתרת ההשקעות העיקריות מגלמת גידול בהשקעה (באמצעות רכישה) בבנקים מקומיים קטנים (גידול של 40% תוספת של 0.8 מיליארד ש"ח) והרחבת ההשקעות בפעילות הבנקאית הבינלאומית (גידול 0.4 מיליארד ש"ח). גידול זה קוּוַז בירידה בהשקעה בחברות ריאליות (מגמה שמסתמנת כבר מספר שנים).

⁴⁰ הניתוח בפרק זה מתמקד בהחזקות בחברות המוחזקות העיקריות של חמשת הבנקים הגדולים בלבד. הנתונים לסעיפים הבאים מקורם בדוחות הכספיים לציבור ובביאור המפרט ההחזקות העיקריות של הבנקים. שווי ההשקעה והתשואה הנגזרת מכך מחושבת על בסיס הדיווח בדוחות ללא התייחסות לערך שוק לגבי חברות ציבוריות הנסחרות בבורסה לני"ע בת"א. לפיכך ניתן לומר שחלק מהתשואות המחושבות והמדדים הנסמכים על חישובים אלו הם חשבונאיים ולא כלכליים. הממוצעים וסטיות התקן ומדדי שארפ (sharpe) מתחשבים בהחזקות הבנקים גם בחברות שנכללו בעבר (וחלקם אינם מוחזקים יותר) בהתאם להשקעה ולשיעורי ההחזקה לפי העיתוי.

ל'תק"ח-18

872277

וְהָיָה דְבַר הַכּוֹרֵךְ בָּהּ.

התשובה הממוצעת חלקי סטיית התקן מודדת את התשובה על ההשקעה המותאמת לסיכ

יצל יחס הון מזערי, ולפיכך יכול ההון המושקע ב

אינה חייבת בעל

התשובה בהשקעות אלו מוטת כלפי מטה, שכן ההשקעה בחברות לא בנקאיות (5)

מחזורי ג' וד' נאכלו בלילה.

בעקבות השקיעות

ב-האוקטובר, והשקעות עסקים וג'מסון והשקעות. כמו כן
2002 ליל 6 מצליחה ל"ח

מדינת ישראל, משרד המשפטים, תשס"ב

סך ההון העצמי

ההשקעה בבנק עצמו נגזרת מהפחתת ההשקעה בחברות המזקנות, לפי השווי המאזני, מ-

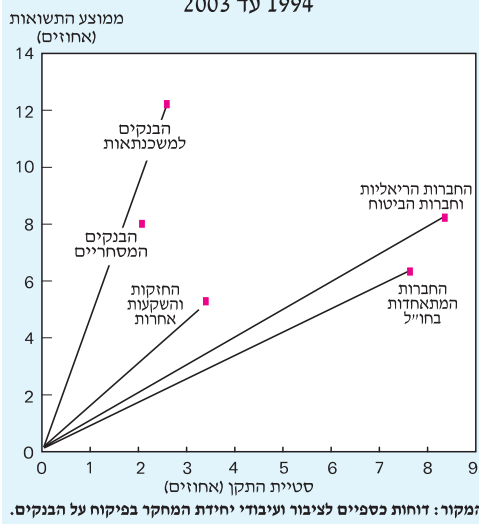
בכל כממזע של התשואה לפדיון של אג"ח מממשלת

4.84 737 772

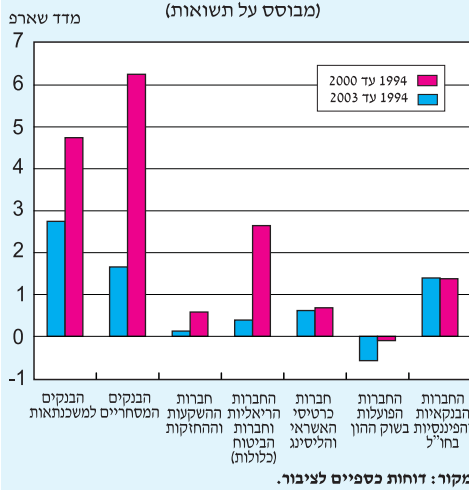
מדד Sharpe חושב על פני תקופת 1995–2003, הריבית חסרת השמיטה להישותב ה

Introduction

דיאגרמה ג'-16
 הממוצע של שיעורי התשואה מול סטיית התקן
 בחברות המוחזקות העיקריות,
 1994 עד 2003

דיאגרמה ג'-17
 מדד שרפ לסוגי ההשקעות העיקריות של
 חמשת הבנקים הגדולים,
 1994 עד 2000 ו-1994 עד 2003
 (מבוסס על תשואות)

ההשקעות המקומיות העיקריות מתבצעות בבנקים מסחריים (בדרך כלל קטנים וייעודיים, המתמחים במגזרים ייחודיים), בבנקים למשכנתאות ובבנקים ייעודיים אחרים, המאפשרים גם פעילות מסחרית ארוכת טווח. כן מחזיקים הבנקים בחברות הפועלות בתחומים דומים או משלימים לפעילות התיווך הבנקאי – למשל בחברות לחכירה מימונית, בחברות להנפקה, סליקה ושיווק של כרטיסי אשראי ובחברות הפעילות בשוק ההון. הבנקים מחזיקים גם בחברות שאינן קשורות לפעילותם הפיננסית, בהן חברות ריאליות. האחרונים כוללים בדרך כלל חברות ציבוריות (בורסאיות) גדולות, המסווגות לרוב כחברות החזקה (לדוגמה: "החברה לישראל", "מגדל החזקות ביטוח", "אפריקה ישראל להשקעות בע"מ", "כלל ביטוח"). כמו כן, לבנקים החזקות בחברות הפועלות בחו"ל, הכוללות בעיקר בנקים מסחריים מקומיים וחברות פיננסיות אחרות. מגוון ההחזקות בחברות פיננסיות שאינן בנקים מאפשר לבנקים הגדולים לעסוק בבנקאות אוניברסלית, המקיפה את רוב הפעילויות הפיננסיות, וכך לנצל יתרונות למגוון: לצד פעילות של תיווך פיננסי עוסקים הבנקים בפעילויות בשוק ההון, בעמילות בורסה (בורקרו'), בשמירת ניירות ערך, בניהול תיקים, בניהול קרנות נאמנות, בחתמות ובבנקאות להשקעה באמצעות חברות מוחזקות.

מקור נוסף לגיוון הפעילות ומקורות הרווח של הבנקים מהווה פעילות שלוחות חו"ל.

בשנים האחרונות הרחיבו הבנקים את פעילותם בשלוחות חו"ל, בעיקר בתחום הבנקאות הפרטית, וזאת באמצעות פעילות הסניפים של הבנקים המקומיים. לעומתם, החברות המוחזקות בחו"ל הרחיבו את פעילותן בתחום הבנקאות הפרטית באמצעות חברות בנות חדשות (אשר הוקמו למטרה זו) וחברות קיימות. פעילות זו מאפשרת

לבנקים לגוון את מקורות הרווח בעיתות של ירידה ברווחים מפעילות מקומית, כפי שקרה במהלך השנתיים האחרונות (ראה דיאגרמה ג'–16 המציגה את התשואה ואת סטיית התקן ובדיאגרמה ג'–17 את התשואה המותאמת לסיכון הנמדדת על פי מדד שארפ (sharpe), בפעילויות העיקריות של הבנקים).

ב. התרומה לרווח

כאמור, בשנת 2003 הסתכם הרווח מחברות מוחזקות בכשני מיליארד ש"ח, גידול של כ-41% לעומת אשתקד. גידול זה לא היה אחיד על פני מגוון השקעות הבנקים, ולמעשה הוא מגלם שינויים בכיוונים מנוגדים. הרווחים הנובעים מהשקעות בבנקים המסחריים (שילוב של גידול ההשקעה בהן, שינוי כמותי, וכן השפעת המחיר, גידול ברווח הנובע מפעילותם) גדלו. לצד התפתחות זו נרשם גידול ניכר ברווחים מחברות אחזקה מקומיות, בעיקר בשל הגיאות בשוק המניות⁴¹. מאידך קטנו מאוד הרווחים הנובעים מפעילות הבנקים בחו"ל ומירידה קלה⁴² בתרומת הבנקים למשכנתאות. הירידה החדה בתרומת חברות הבנות בחו"ל נובעת מהפרשי שער שליליים בעקבות ייסוף ריאלי של השקל ביחס לדולר לעומת פיתוח ריאלי ביחס לכל המטבעות בשנת 2002, לצד יציבות ברווח הנומינלי הנקוב במט"ח (ראה בהמשך).

השקעות הבנקים בחברות המוחזקות העיקריות הניבו בשנת 2003 תשואה ממוצעת של 7.5%: עלייה לעומת השנים האחרונות, ושיעור כמעט זהה לרמה הממוצעת הרב שנתית (לוח ג'–18). באופן יחסי תרמו החברות המוחזקות העיקריות כ-63% מהרווח הנקי בעוד משקלן מההון העצמי של חמשת הבנקים הינו כ-75%. להלן סקירה קצרה של התפתחות התרומה בשקלים של שתי קבוצות עיקריות של מוקדי רווח, קבוצת הבנקים למשכנתאות וחברות הבנות הפועלות בחו"ל. מוקדים אלו מהווים כ-50% מסך ההשקעה בחברות מוחזקות, והשפעתם על סך הרווח הנובע מהשקעות בחברות מוחזקות היא מהותית⁴³.

ג. התרומה לרווח בשקלים של החברות בחו"ל

בשנת 2003 חלה ירידה חדה בשיעור של 70% בתרומה לרווח של החברות בחו"ל⁴⁴. התרומה הסתכמה ב-286 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-973 מיליון ש"ח בשנת 2002. הסיבה העיקרית לירידה החדה בתרומה לרווח הינה הייסוף הריאלי של השקל ביחס

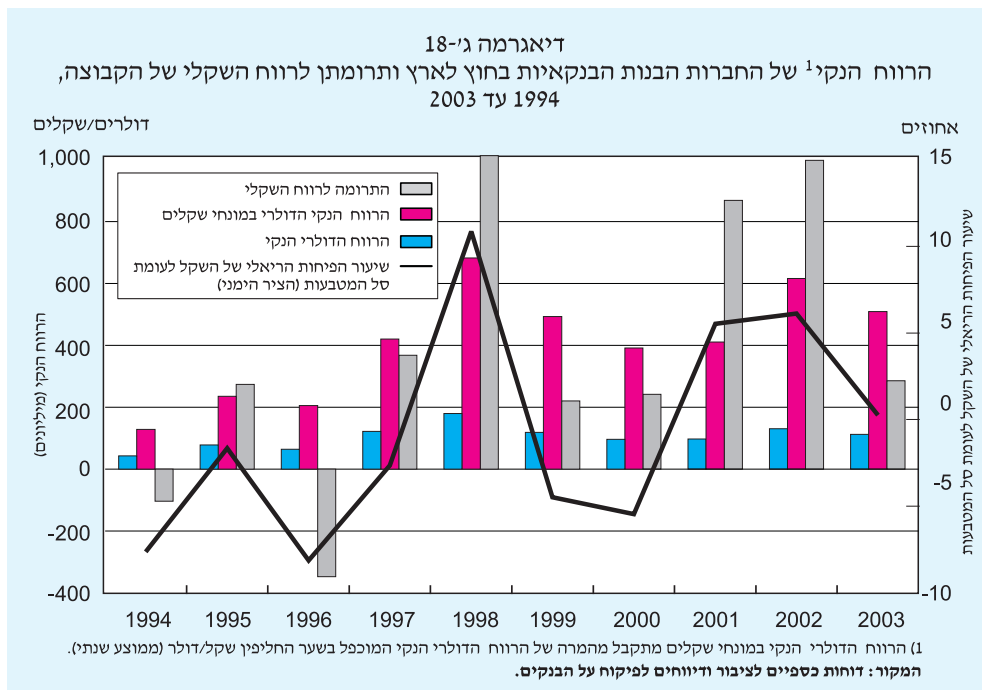
41 עיקר הגידול מיוחס לחברת תרשיש (השייכת לבנק הפועלים) המחזיקה בהשקעות סחירות. השנה גדל הרווח הנקי ב-300 מיליון ש"ח, שכן חברת הפועלים נכסים (מניות) רשמה גידול של 100 מיליון ש"ח. 42 לראשונה זה תקופה ארוכה הצטמצמה התרומה של הבנקים למשכנתאות לרווחי חמשת הבנקים הגדולים. הרווח הנובע מהשקעות אלו קטן ב-63 מיליון ש"ח. מוקד רווח זה עשוי להצטמצם בעתיד אך עדיין מהוות השקעות אלו מוקדי רווח יציבים וחשובים מאוד עבור הבנקים העומדים בראש הקבוצה. לפירוט ראה סעיף 5.

43 בשנת 2003 הניבו השקעות אלה כ-714 מיליון ש"ח מתוך 2,000 מיליון – כ-36% לעומת כ-1,466 מיליון ש"ח בשנת 2002, אז עמד שיעור זה על 103%.

44 רווח זה הוא לאחר המרות והתאמות לשקלים, ללא הכנסות או הוצאות בגין חיסוי להשקעות הבנק בחו"ל, כנגד חשיפה לתנודות בשערי החליפין, אם בוצע.

לדולר שחל בשנה זו (דיאגרמה ג'–18). לצד סיבה זאת, חלה ירידה קלה ברווח הנקי הנומינלי של חברות הבת הפועלות בחו"ל (ראה ניתוח בהמשך). תרומת החברות הבנות בחו"ל לרווח של הבנקים בישראל בשקלים מורכבת מהרווח הנומינלי הנקי במונחי המטבע המקומי מתורגם לשקלים, ומהכנסות או הוצאות הפרשי שער על ההשקעה. בבנקים המבצעים פעילות חיסוי⁴⁵, ההגנה על ההשקעה בחו"ל אף היא מניבה הכנסות או הוצאות, אך אלו אינם מוצגים בתרומת החברות המוחזקות, אלא נזקפות לסעיף הרווח מפעילות מימון לפני הפרשה לחובות מסופקים בדוח רווח והפסד (על בסיס הבנק). רווחיהן הנומינליים של החברות המוחזקות בחו"ל (ללא הרווחים מסניפי הבנקים הפועלים בחו"ל) הסתכמו השנה ב־113 מיליון דולר, לעומת 130 מיליון בשנה הקודמת (דיאגרמה ג'–18).

בשנת 2003 היוותה קבוצת השקעה זו ההשקעה הגבוהה ביותר מסך ההון העצמי של הבנקים (כ־8.7 מיליארד ש"ח, המהווים כ־29% מסך ההשקעות ליום 31.12.2003). רמת ההשקעות בה גדלה נטו (בניכוי שיערוך לשקלים המקטין את היקף ההשקעה), בכ־0.4 מיליארד ש"ח. במהלך הרבעון הראשון של שנת 2004 הונפקה בהצלחה רבה חברת בת של בנק הפועלים (סיגנצ'ר בנק) ומניית חברה זו נסחרת כיום בנאסדא"ק. סיגנצ'ר בנק הוא הבנק הראשון בבעלות ישראלית שהנפיק מניות לציבור בארה"ב.

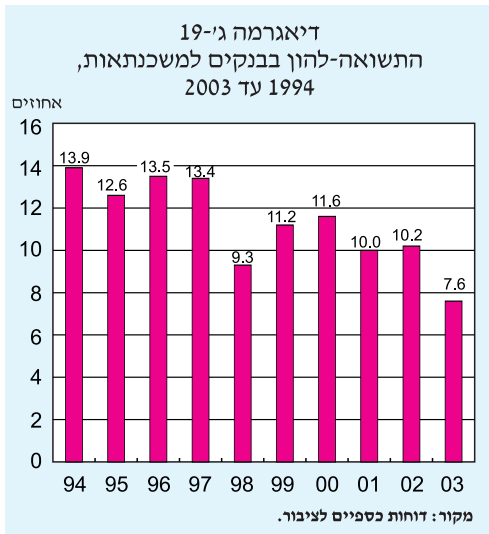
45 להרחבה, ראה סקירת הנהלה בדוח כספי של בנק דיסקונט לשנת 2003, (עמ' 58).

לוח ג'-19
ההשקעות בחברות המוחזקות והרופות ללווח הנקי¹ בחמשת הנקיים הגדולים, 2003

בנק דיסקונט				בנק הפועלים				בנק לאומי			
אחוז ההשקעה בספרים	תשואת החרוטה	לוחות הנקי	לוחות שנה	אחוז ההשקעה בספרים	תשואת החרוטה	לוחות הנקי	לוחות שנה	אחוז ההשקעה בספרים	תשואת החרוטה	לוחות הנקי	לוחות שנה
34	8	129	1,699	5	-4	99	659	3	17	69	396
11	3	18	549	12	6	97	1,516	13	6	110	1,693
17	9	78	872	43	12	660	5,675	18	9	216	2,429
52	-1	-30	2,652	12	5	70	1,546	26	5	178	3,399
114	3	195	5,772	72	10	926	9,396	60	7	573	7,917
2	13	11	82	18	-1	-14	2,396	8	1	9	1,039
-16	5	-38	-790	10	47	593	1,273	32	13	563	4,191
100	3	168	5,064	100	10	1,357	13,065	100	9	1,145	13,147
סך כל חמש המבצעות				הבנק הבינלאומי				בנק המזרחי			
אחוז ההשקעה בספרים	תשואת החרוטה	לוחות הנקי	לוחות שנה	אחוז ההשקעה בספרים	תשואת החרוטה	לוחות הנקי	לוחות שנה	אחוז ההשקעה בספרים	תשואת החרוטה	לוחות הנקי	לוחות שנה
8	11	316	2,899	4	13	19	145	-	-	-	-
16	7	430	5,938	16	8	39	516	48	10	166	1,664
25	10	970	9,461	5	7	12	167	9	1	4	318
22	3	286	8,324	16	11	56	522	6	6	12	205
70	8	2,002	26,622	42	9	126	1,350	63	8	182	2,187
9	0	4	3,586	2	-	-	64	0	-40	-2	5
20	17	1,303	7,751	56	2	30	1,824	36	12	155	1,253
100	8	3,161	37,959	100	5	156	3,238	100	10	335	3,445
בנקים מסחריים				בנקים למשכנתאות				בנקים לראליות, חברות השקעה, חברות ביטוח והשקעות פיננסיות ואחרות ³			
8	11	316	2,899	4	13	19	145	-	-	-	-
16	7	430	5,938	16	8	39	516	48	10	166	1,664
25	10	970	9,461	5	7	12	167	9	1	4	318
22	3	286	8,324	16	11	56	522	6	6	12	205
70	8	2,002	26,622	42	9	126	1,350	63	8	182	2,187
9	0	4	3,586	2	-	-	64	0	-40	-2	5
20	17	1,303	7,751	56	2	30	1,824	36	12	155	1,253
100	8	3,161	37,959	100	5	156	3,238	100	10	335	3,445
בנק עצמאי ⁶				בנק עצמאי ⁵				בנק עצמאי ⁶			
100	8	3,161	37,959	100	5	156	3,238	100	10	335	3,445

1) ראה הערות בלוח ג'-1.
2) להעלות 2 ואילך, ראה הערות עם המספור המתאים בלוח ג'-18.
המקור: דוחות כספיים לציבור.

4. תרומת הבנקים למשכנתאות

בשנת 2003, לראשונה זה תקופה ארוכה, הצטמצמה התרומה של הבנקים למשכנתאות לרווח הנקי והוא הסתכם ב-430 מיליון ש"ח לעומת 493 מיליון ש"ח אשתקד. התשואה להון בענף המשכנתאות הייתה בשנה זו הנמוכה ביותר בעשור האחרון. התשואה הסתכמה השנה בכ-7.6% לעומת ממוצע ארוך טווח של 11.7%, אך היא עדיין מהווה תשואה להון גבוהה יחסית (דיאגרמה ג'-19). הירידה ברווחי הבנקים למשכנתאות השנה נובעת ממספר סיבות:

(1) ירידה חדה בהיקפי הפעילות של הבנקים למשכנתאות (סך הביצועים נטו בניכוי פירעונות קטנו בכ-20% בהשוואה לשנים קודמות).

(2) התממשות סיכוני האשראי בקרב משקי בית (עלייה חדה בהפרשה לחובות מסופקים, עלייה מ-290 מיליון ש"ח אשתקד ל-447 מיליון ש"ח השנה).

(3) ירידה הדרגתית (שהחלה לפני מספר שנים) בהכנסות מניהול כספי האוצר (ירידה מ-336 מיליון ש"ח בשנת 2000 לרמה נוכחית של 300 מיליון ש"ח השנה).

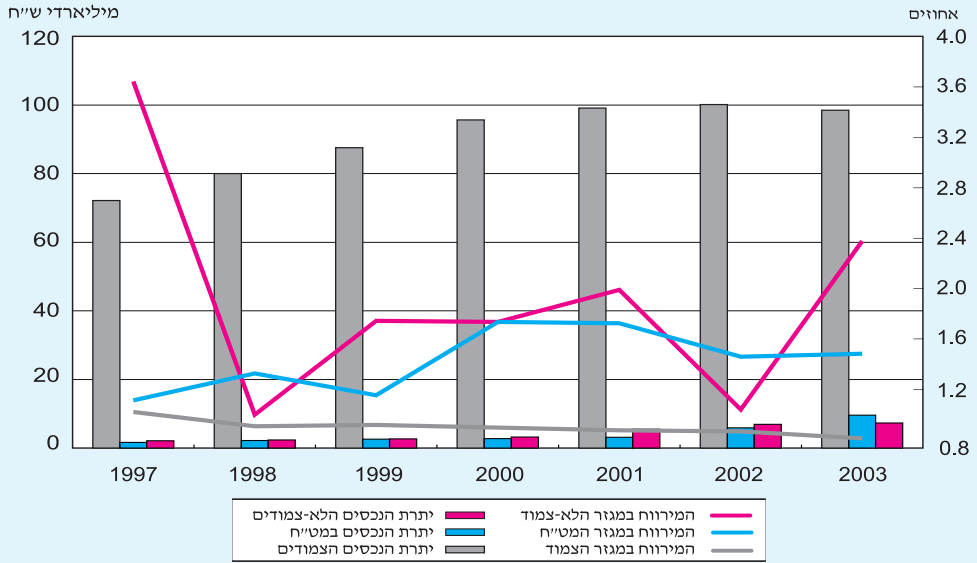
(4) התגברות התחרות עם חברות הביטוח על עסקי ביטוחי דירות וביטוחי חיים, המקטינה את פלח המבוטחים של הבנקים למשכנתאות⁴⁶, אם כי בקצב איטי. הירידה בהכנסות התפעול קוזה חלקית בעלייה ברווח המימוני לפני הפרשה לחובות מסופקים. הרווח המימוני גדל כתוצאה מהסתת פעילות למגזרי הצמדה שאינם צמודים למדד ולמגזר המט"ח. המעבר למגזרים אלו החל בשנים הקודמות וקיבל תאוצה רבה בשנה זו. היתרונות של פעילות במגזרים אלו היו מרווחים גבוהים יותר והיצע מקורות גמיש יותר⁴⁷ (דיאגרמה ג'-20 ולוח ג'-20).

לעומת שנים קודמות, הבנקים למשכנתאות משווקים אשראי במגזרים אלו גם ללקוחות חדשים וגם ללקוחות הפורעים הלוואות ישנות מהמגזר הצמוד, בעיקר זה הנושא ריבית משתנה. כתוצאה מכך, הנכסים הכספיים המניבים הכנסות באשראי הצמוד ירדו במיליארד וחצי ש"ח (בממוצע), לעומת גידול של ארבעה מיליארד ש"ח במגזרים האחרים (לוח ג'-20).

46 אין בידינו את שיעור הלקוחות המבוטחים את הנכס או הרוכשים ביטוח חיים באמצעות הבנקים למשכנתאות. עם זאת אומדן גס ועקיף ניתן ללמוד מיחס סך העמלות מעסקי הביטוח, המחולק ביתרת האשראי לציבור בבנקים למשכנתאות. יחס זה (באחוזים) עמד על 0.2 השנה לעומת 0.3 בשנת 2000.

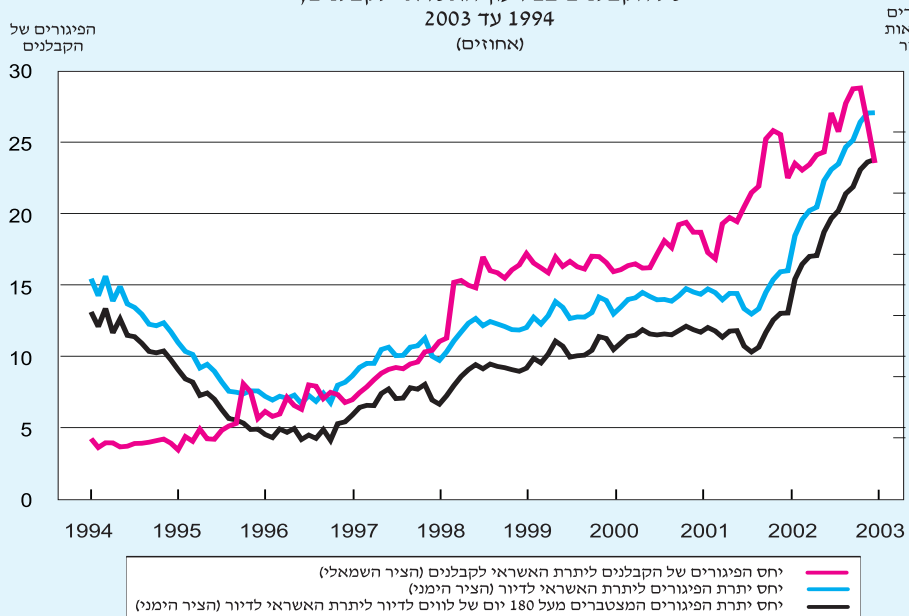
47 הגידול בהיצע מקורות במגזר הלא צמוד מיוחס לירידה החדה בסביבת האינפלציה, וכן לעודף מקורות שקליים לא צמודים הקיים במערכת הבנקאות. במגזר המט"ח ניתן להניח כי בשערי הרבית הנקובים בחו"ל עומד בפני הבנק הבודד היצע מקורות גמיש לחלוטין.

דיאגרמה ג'-20
יתרות הנכסים והמירווחים בבנקים למשכנתאות, לפי מגזרים,
1997 עד 2003

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

דיאגרמה ג'-21
הפיגורים בהלוואות לדיור ביחס ליתרת האשראי לדיור, לעומת הפיגורים
של הקבלנים בפירעון האשראי לקבלנים,
1994 עד 2003
(אחוזים)

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

לוח ג'-20

מירווחי הריבית על הפעילות בבנקים למשכנתאות, 1997 עד 2003
(נתונים מצטברים לסוף תקופה, מיליוני ש"ח, מחירי דצמבר 2003)

המגזר הלא-צמוד			מגזר מטבע החוץ			המגזר הצמוד למדד					
המירווח הממוצע לשקל אשראי	ההכנסה נטו	היתרה	המירווח הממוצע לשקל אשראי	ההכנסה נטו	יתרת הנכסים הממוצעת	המירווח הממוצע לשקל אשראי	ההוצאות עבור מקורות (מיליוני ש"ח)	שיעור ההכנסה (אחוזים)	ההכנסות מריבית (מיליוני ש"ח)	יתרת הנכסים הממוצעת	השנה
(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)		(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)		(אחוזים)	(ש"ח)				
3.65	81.2	2,151	1.17	20.9	1,624	1.08	4,119	6.90	4,980	72,163	1997
1.06	23.4	2,348	1.38	30.9	2,238	0.97	3,106	4.85	3,878	79,967	1998
1.79	44.6	2,649	1.21	31.8	2,623	0.98	3,984	5.53	4,844	87,552	1999
1.78	53.6	3,201	1.78	49.5	2,782	0.96	4,697	5.87	5,611	95,624	2000
2.03	111.8	5,495	1.77	55.7	3,139	0.94	4,954	5.94	5,887	99,126	2001
1.10	76.0	6,946	1.51	88.8	5,895	0.93	4,963	5.89	5,898	100,141	2002
2.41	176.4	7,319	1.53	146.4	9,563	0.88	4,869	5.82	5,734	98,473	2003

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

לוח ג'-21

דו"ח על יתרת הנכסים וההתחייבויות בבנקים למשכנתאות, 2000 עד 2003

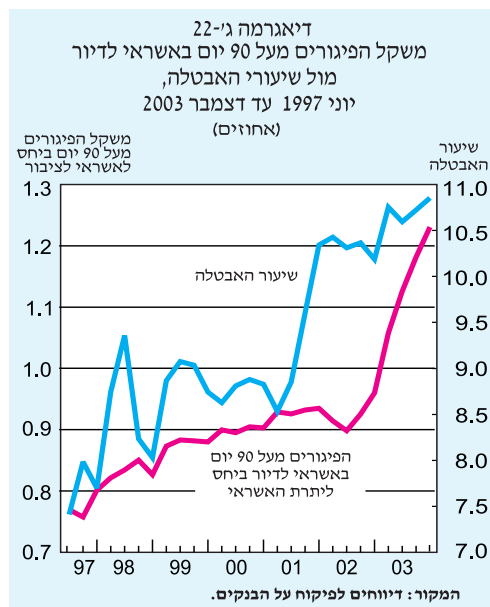
התפלגות היתרות בסך המאזן			השינוי הריאלי לעומת השנה הקודמת			היתרות לסוף השנה					
2003	2002	2001	2003	2002	2001	2003	2002	2001	2000	2003	2002
(אחוזים)			(אחוזים)			(מיליוני ש"ח, מחירי דצמבר 2003)					
0.8	0.6	1.4	35.1	-56.7	161.7	923	683	1,578	603	מוזמן ופיקדונות בבנקים	
0.0	0.0	0.0	-48.8	0.0	-80.5	2	4	4	20	הלוואות לממשלות	
83.0	82.9	81.6	1.3	4.8	4.8	97,269	95,975	91,591	87,376	הלוואות למשתכנים (לא-מוכוון)	
2.9	3.0	3.4	-1.9	-9.9	6.1	3,385	3,450	3,829	3,609	הלוואות לקבלנים ולחברות בנייה	
13.4	13.5	13.6	0.1	2.2	1.3	15,660	15,645	15,307	15,116	הלוואות ונכסים אחרים	
100.0	100.0	100.0	1.3	3.1	5.2	117,239	115,757	112,309	106,723	סך כל הנכסים	
41.4	42.4	43.4	-1.0	0.5	0.5	48,565	49,033	48,779	48,518	פיקדונות הציבור	
47.6	46.5	45.6	3.7	5.0	11.3	55,821	53,835	51,263	46,061	פיקדונות מבנקים	
1.5	1.5	1.4	0.4	6.0	-17.5	1,708	1,701	1,605	1,945	פיקדונות הממשלה	
3.6	3.8	4.0	-4.0	-2.1	0.9	4,257	4,436	4,532	4,490	התחייבויות אחרות	
94.1	94.2	94.5	1.2	2.7	5.1	110,351	109,005	106,179	101,013	סך כל ההתחייבויות	
5.9	5.8	5.5	2.0	10.1	7.4	6,889	6,752	6,130	5,710	אמצעים הונניים	
100.0	100.0	100.0	1.4	3.1	5.2	117,329	115,757	112,309	106,723	סך כל ההתחייבויות וההון	
37.6	39.1	39.1	0.0	-0.6	-0.8	43,597	43,580	43,864	44,215	יתרת ההלוואות המוכונות	

לוח ג'–22
מאפייני הפעילות בענף הבנייה 1997 עד 2003

2003 השנתי הראלי לעומת השנה הקודמת	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	
(אחוזים)								
-9.8	13.1	14.5	15.2	16.8	16.6	17.5	19.2	שטח בבנייה (מיליוני מ"ר)
-6.1	9.5	10.1	10.9	11.9	11.5	12.1	13.0	מזון: למגורים (מיליוני מ"ר)
-6.7	58,810	63,016	69,729	77,517	75,979	86,291	93,711	דירות בבנייה
-7.9	18,193	19,752	22,584	24,276	20,279	27,348	34,627	מזון: ביוחמה ציבורית
-8.5	29,672	32,426	31,796	45,809	38,318	44,384	53,779	התחלות בנייה – דירות
-13.3	33,498	38,644	39,257	43,578	46,287	53,849	67,676	גמר בנייה – סך הכול
-17.6	8,572	10,399	8,938	10,585	16,649	17,648	22,326	מזון: ביוחמה ציבורית
-28.3	10,383	14,483	14,535	13,999	14,302	14,537	41,370	מכירת דירות חדשות
5.8	15,205	14,375	14,083	24,537	33,544	31,390	5.519	שינוק קרקעות לבנייה במתחזי יחידות דיור (בכל המסגרות) ¹
-10.2	3,931	4,379	4,382	4,502	4,841	5,087	13.9	היקף שינוק המלט (מיליוני טונות)
-4.0	8.4	8.7	9.1	9.6	11.0	12.6	11.3	משקל ההשקעות בבנייה מתוך התוצר המקומי הגולמי (אחוזים)
-2.7	7.9	8.1	8.7	9.4	10.0	10.8	0.19	אחוז המועסקים בענף הבנייה מכלל המועסקים במשק (אחוזים)
-	-5.20	1.50	4.14	-2.90	-3.16	-0.74		השינוי במדד מחירי הידירות במדד הכללי ² (אחוזים)
-9.0	83,655	91,962	95,898	95,676	101,452	88,674	96,643	מספר העסקאות שבוצעו בנרל"ן לפי מט רכוש
3.1	36	35	38	40	40	47	47	משקל הנכסים בסך העסקאות (אחוזים)
-6.2	30,118	32,111	36,527	38,518	40,241	41,062	45,578	ממוצע מחלואות לדיור
-10.8	6,028	6,757	8,126	9,004	9,772	9,987	14,802	סך הכול לזכאים
-0.3	20,031	20,093	21,549	21,937	23,619	26,101	25,455	מזון: עולים
-38.9	20,521	33,565	43,580	60,192	76,766	56,726	66,221	זוגות צעירים
								מספר העולים החדשים

(1) הנתון, מתגייסם לשינוק הקרקעות לבנייה על ידי משרד הבינוי והשיכון, מנהל מקרקעי ישראל – במסגרת פומביים, ומסגרות אחרות שאושרו על ידי מנהל מקרקעי ישראל.

(2) החל מינואר 1999 מחושב מדד מחירי הדירות שבפעילות הידידים בשיתה חדשה – "מדד שירותי הדיור בפעילות הידידים" – המבוססת על זקיפה דרך שטר-דירה. המקור: משרד הבינוי והשיכון – מידע חדשי, ינואר 2003.

לוח ג'-23

תמצית דוח הרווח וההפסד של הבנקים למשכנתאות ויחסים פיננסיים, 1999 עד 2003

השינוי הריאלי לעומת שנה קודמת			מצטבר לסוף דצמבר (מיליוני ש"ח במחירי 2003)					
2003	2002	2001	2003	2002	2001	2000	1999	
(אחוזים)								
7.8	2.9	5.3	1,415	1,312	1,276	1,211	1,151	הרווח מפעולות מימון לפני ההפרשה לחובות מסופקים
53.2	-1.3	47.5	461	301	305	207	229	ההפרשה לחובות מסופקים
-6.2	-0.8	-0.9	864	922	929	938	927	סך כל ההכנסות התפעוליות
-7.0	-0.3	-0.3	838	901	904	907	891	מזה: הכנסות מעמלות
5.9	-2.4	-0.3	865	817	837	839	849	סך כל ההוצאות התפעוליות
9.5	-2.5	-0.8	484	442	454	457	467	מזה: הוצאות שכר וגלוות
-14.7	5.0	-3.6	953	1,116	1,063	1,103	1,000	הרווח מפעולות רגילות לפני מס
-11.2	-2.1	2.4	439	494	505	493	450	ההפרשה למס
-17.7	11.7	-8.7	511	621	556	609	546	הרווח הנקי
-	-	-	7.6	10.2	10.0	11.6	11.2	התשואה להון ¹ (ROE) (אחוזים)
-	-	-	10.2	10.4	10.1	10.1	10.6	יחס ההון לרכיבי הסיכון ²
-	-	-	30.9	33.2	37.8	37.6	42.2	יחס בין ההון המשני המאושר להון הראשוני

(1) היחס בין הרווח הנקי לבין ההון בתחילת השנה, בתוספת ההנפקות לפי עיתוין.
(2) מוין וחושב מחדש.

המקור: דוחות כספיים לצבור.

הסביבה העסקית בה פועלים הבנקים למשכנתאות נעשתה מסוכנת יותר בשל המיתון המתמשך במשק והשפל השורר בענף הבנייה והנדל"ן זה כמה שנים (לוח ג'–22). התפתחויות אלו מתבטאות בהתגברות תופעת הפיגורים בהחזר הלוואות לדיור (דיאגרמה ג'–21 ודיאגרמה ג'–22). משקל הפיגורים של המשתכנים והקבלנים ביתר האשראי עלה השנה, ולפיכך גדלה באופן ניכר ההוצאה השוטפת לחובות מסופקים בגינם (לוח ג'–23 ולוח ג'–24). המגמה של צמצום בעמלות בגין מתן אשראי מכוון, לצד הפגיעה בהכנסות הבנקים מדמי הביטוח, פגעה ברווחיותם והקטינה את תשואות ההשקעה של הקבוצות הבנקאיות ממוקד רווח זה. ייתכן שהצפי להמשך מגמות אלו בעתיד מדרבן את הבנקים הגדולים למזג את פעילות המשכנתאות בפעילות המסחרית של הבנק (בנק משכן מוזג בסוף שנת 2003 ואילו בנק לאומי ובנק המזרחי השלימו זה לא מכבר הצעת רכש למניות המיעוט). כיום מחזיקים בנקי האם 100% מההון המונפק של בנק לאומי למשכנתאות ובנק טפחות⁴⁸ בהתאמה. מיוזגים בין בנקים למשכנתאות עם בנקים מסחריים יביאו להערכתנו לחיסכון בהוצאות תפעוליות על ידי איחוד פעילות המטה של הבנק למשכנתאות בבנק המסחרי. מיוזגים מסוג אלו צפויים ליצור יתרונות לגודל ולמגוון לבנק ולהגדיל את נתח השוק של הבנקים המתמזגים בתחום הקמעוני.

5. שלוחות חו"ל

פעילות ורווחיות השלוחות

סך נכסי שלוחות חו"ל (חברות בת, סניפים וסוכנויות) לסוף שנת 2003 הסתכמו ב־31.0 מיליארד דולר, המהווה שיעור גידול של 5.2% בשנת 2003 (לוח ג'–25). נכסי שלוחות חו"ל מהווים כ־17.2% מנכסי חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות. פעילות השלוחות מתבצעת בעיקר בארה"ב (כ־73% מפעילות השלוחות), באנגליה ובשווייץ. בעוד שהפעילות בארה"ב ובשווייץ התרחבה (שיעור הגידול בסך המאזן הגיע לכ־5.9% בארה"ב ובמונחי דולר ארה"ב ו־9.5% בשווייץ במונחי הפרנק השווייצרי), ירדה הפעילות בשלוחות באנגליה ב־13.5% (במונחים של לירה שטרלינג). הרווחיות של החברות הבנות הישראליות בחו"ל, הנמדדת במונחי תשואה נקייה להון עצמי (ROE), ירדה בשנת 2003 לכ־6.3%, וזאת, בהשוואה ל־8.4% ב־2002 (לוח ג'–30). הרווחיות של הסניפים בחו"ל של הבנקים הישראליים, הנמדדת במונחי התשואה על הנכסים (ROA), עלתה השנה והגיעה לכ־0.54% לעומת 0.37% ב־2002.

1. הפעילות והרווחיות בארה"ב

א. סך המאזן של השלוחות בארה"ב (הכולל בעיקר את שלוש החברות בנות הישראליות שפורטו בסעיף ב' להלן וסניף בנק הפועלים) הסתכם בסוף 2003 בכ־22.5 מיליארד דולר, המהווים גידול של 5.9% לעומת אשתקד (לוח ג'–25). השלוחות

⁴⁸ במקרה של בנק טפחות ובנק המזרחי – ביום 8.8.04 אישר דירקטוריון של שני הבנקים האמורים את המיזוג שהוכרו בהצעת הרכש מחודש יוני 2004. המיזוג מותנה באישור נגיד בנק ישראל.

לוח ג'-26
הנכסים וההתחייבויות בשלוחות העיקריות באירופה¹, 2002 ו-2003
(במטבעות פעילות מקוריים)

שויץ	אנגליה		השינוי	השינוי		
	2003	2002		2003	2002	
(מיליוני פרנקים שווייצריים)	(מיליוני לירות שטרלינג)	(מיליוני פרנקים שווייצריים)	(אחוזים)	(מיליוני לירות שטרלינג)	(מיליוני פרנקים שווייצריים)	(אחוזים)
32.6	2,101	1,585	-0.4	1,358	1,363	האשראי לציבור
-14.7	754	884	-0.8	387	390	המזומנים והפיקדונות בבנקים
8.1	669	619	-37.9	672	1,082	ניירות הערך
9.5	3,622	3,307	-13.5	2,498	2,889	סך כל הנכסים
10.6	1,883	1,702	-2.0	1,152	1,175	פיקדונות הציבור
17.6	903	768	-33.0	830	1,239	הפיקדונות מהבנקים
10.4	3,049	2,762	-14.2	2,357	2,748	סך כל ההתחייבויות
5.1	573	545	2.1	144	141	החון העצמי
40.0	595	425	8.1	613	567	היקף סיכון האשראי החוץ-מאזני ²
-22.0	3,543	4,541	14.0	3,261	2,861	היקף הפעילות במכשירים פיננסיים נגזרים ³

(1) סעיפים נבחרים.
(2) היקף סיכון האשראי החוץ - מאזני לפני מקדמי המרה ושקלול.
(3) בערך נקוב.

מקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

בארה"ב פועלות בדפוסים סיטונאיים, וחלקן מעניקות שירותים פיננסיים (שירותי השקעה ובנקאות פרטית ובינלאומית) לאוכלוסיות אמידות יחסית. פעילות זו מתבטאת בתמהיל השקעות גבוה יחסית בתיק ני"ע (כ-42% מסך המאזן לסוף 2003) ונמוך יחסית באשראי לציבור (כשליש מהמאזן לסוף 2003).

כתוצאה מהמיתון שפקד את המשק האמריקני בשנים האחרונות, נקטו השלוחות מדיניות סלקטיבית וזהירה יותר בתחום האשראי. כתוצאה מכך, סך האשראי לציבור עלה בכ-3.7% בלבד, ובמקביל הגדילו השלוחות את ההשקעה בשטרי אוצר ארה"ב ובהנפקותיהם של גופים פדרליים המגבים אג"ח משכנתאות (FNMA ו-FHLMC), שהם נכסים חסרי סיכון אשראי. סך תיק הנוסטרו של השלוחות בארה"ב המשיך לצמוח בכחצי מיליארד דולר נוספים ב-2003, שהם שיעור גידול של 5.4% לעומת 2002. השלוחות בארה"ב בחרו לממן את הגידול בפעילות (אשראי וני"ע) בעיקר באמצעות פיקדונות מבנקים ואמצעי מימון אחרים (Repo's). פיקדונות מבנקים עלו בשיעור של 21.5% לעומת 2002 בעוד שפיקדונות הציבור עלו ב-1.2% בלבד.

החשיפה של השלוחות הישראליות בארה"ב לסיכונים אשראי בפעילות החוץ מאזנית (הכוללת אשראי דוקומנטרי וערבויות מסוגים שונים, התחייבויות למתן אשראי,

לוח ג'-27
תמצית דוח הרווח וההפסד של שולחות חוץ לארץ, 2002 ו־2003
(מיליוני דולרים)

אר"ב	מערב אירופה				סך כל השולחות ²			
	2002	2003	השני	השני	2002	2003	השני	השני
	(מיליוני דולרים)	(מיליוני דולרים)	(אחוזים)	(מיליוני דולרים)	(מיליוני דולרים)	(מיליוני דולרים)	(אחוזים)	(אחוזים)
הרווח מפעולות מימון לפני ההפרשה לחו"ט	380.7	367.6	-3.4	122.0	507.3	506.1	10.6	-0.2
ההפרשה לחובות מסופקים	30.4	23.7	-22.0	0.8	42.7	42.7	-	32.6
העמלות התפעוליות	51.1	63.7	24.5	60.2	113.2	149.0	38.4	31.6
ההכנסות האחרות	21.8	18.9	-13.5	64.1	86.8	30.9	-82.6	-64.4
סך כל ההכנסות וההוצאות והאחרות	75.6	83.3	10.2	131.0	209.4	200.7	-12.6	-4.2
הפסדויות וההוצאות נגילות	152.8	159.5	4.4	66.7	222.5	247.7	26.3	11.3
ההוצאות האחרות	84.7	67.9	-19.9	73.7	162.0	131.6	-17.3	-18.8
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	285.2	280.3	-1.7	159.8	451.4	455.6	6.3	0.9
הרווח מפעולות רגילות לפני מס	140.6	147.0	4.6	92.4	233.1	208.5	-34.1	-10.6
ההפרשה למס על הרווח מפעולות רגילות	46.6	22.1	-52.6	13.2	60.2	40.8	37.9	-32.2
הרווח הנקי	94.0	124.9	32.9	79.2	172.9	167.7	-46.1	-3.0

(1) סעיפים נבחרים.
(2) כולל שולחות נוספות שלא נכללות באר"ב (כולל איי־קיי־בן) או באירופה, ובעיקר שולחות בדרום אמריקה.
המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

נגזרות אשראי ועוד) גבוהה יחסית. זו הסתכמה ב־6.3 מיליארד דולר שהם כ־85% מסך האשראי המאזני של אותן שלוחות בארה"ב. פעילות זו ממשיכה להתרחב, והחשיפה עלתה ב־10.1% ב־2003.

ב. שלוש הקבוצות הבנקאיות הגדולות מפעילות חברות בנות בארה"ב, הממוקמות בניו־יורק (אי.די.בי. ניו־יורק, בל"ל יו.אס.אי. ובנק סינגנצ'ר). בנק סינגנצ'ר, הנמצא בבעלות בנק הפועלים, הוקם ב־2001 והחל לרשום רווחים כבר מ־2003. ב־22 במרץ 2004 הנפיק בנק סינגנצ'ר מניות לציבור בבורסת NASDAQ, המהוות כ־21.3% מהון המניות של הבנק לאחר הנפקה.

ג. סך הרווח הנקי של חברות הבת בארה"ב הסתכם ב־2003 ב־77.5 מיליון דולר לעומת 72.6 מיליון דולר ב־2002, המהווה שיעור גידול של 6.7%. התשואה להון (ROE) עמדה על 7.1% בדומה לתשואה להון אשתקד (לוח ג'–30 ולוח ג'–31). התשואה על הנכסים (ROA) בחברות הבנות הגיעה לכ־0.51% ב־2003, המהווה ירידה קלה מ־0.56% ב־2002. המרכיבים של סעיפי הרווח והפסד של חברות בנות אלה מצביעים על ירידה ברווח מפעולות מימון לפני ההפרשות לחומ"ס כך שההסבר לגידול ברווח הנקי נעוץ בהקטנת ההוצאות למסים. הרווח מפעולות מימון לפני הפרשות לחומ"ס ירד בכ־3.8%, זאת כתוצאה, בין היתר, מצמצום פערי הריבית על האשראי בחברות הבת בארה"ב (המחושב כהפרש בין שיעור ההכנסה בגין האשראי לציבור לשיעור ההוצאה בגין פיקדונות הציבור) מ־3.42% ל־3.03%. ההכנסות בגין עמלות תפעוליות עלו ב־17.6% אך השפעה זו קווצה בחלקה על ידי הגידול בהוצאות התפעוליות וביחד עם הגידול בהפרשות לחומ"ס פעלו לקיטון של 15.3% ברווח מפעולות רגילות לפני מס. כתוצאה מכך, ההסבר כאמור לגידול ברווח הנקי נעוץ בהקטנת תשלומי המסים – שיעור המס האפקטיבי ירד באופן משמעותי בחברות הבנות ב־2003 מכ־34.7% ב־2002 לכ־17.8%, ירידה שהשתקפה בעיקר באי.די.בי. ניו־יורק בשל פעולות חד פעמיות.

ד. השוואה של ביצועי חברות הבנות בניו־יורק לקבוצת ההתייחסות להשוואה ("peer group")⁴⁹ מצביעה על כי התשואה להון (ROE) של קבוצת ההתייחסות נמוכה יותר (כ־5.6%) לעומת כ־7.1% בחברות הבנות הישראליות בניו־יורק (לוח ג'–31). חלק מההסבר לתשואה הנמוכה של קבוצת ההתייחסות בהשוואה לחברות הבנות הישראליות נובע משיעור המס האפקטיבי, שהיה נמוך בחברות הבנות (כ־31.7%) ב־2003, לעומת שיעור גבוה של 57.2% בבנקים בקבוצת ההתייחסות. חלק אחר של ההסבר נעוץ בעודפי הון גבוהים יותר בבנקים השייכים לקבוצת ההתייחסות; יחס ההון המשוקלל לרכיבי סיכון בחברות הבנות עמד על 14.3% לעומת 17.6% בבנקים בקבוצת ההתייחסות ויחס ההון העצמי לסך נכסים עמד בחברות הבנות על כ־7.0% בהשוואה ל־12.2% בבנקים בקבוצת ההתייחסות. תופעה זו פועלת להקטנת התשואה להון בבנקים בקבוצת ההתייחסות לעומת החברות הבנות. עם זאת, ראוי לציין כי יחס

49 קבוצת ההתייחסות כוללת קבוצה של 9 בנקים מסחריים, שסך מאזניהם נע בין 1–10 מיליארד דולר, פועלים באזור העיר ניו־יורק רבתי. הנתונים על קבוצת ההתייחסות הם על פי נתוני ה־FDIC ולכן הנתונים על חברות הבנות הישראליות בסע"ק זה מקורם מה־FDIC הפועלת לפי כללי דיווח שונים מכללי הדיווח של השלוחות לפיקוח.

ההון המשוקלל לרכיבי סיכון בחברות הבנות עדיין עומד על רמה גבוהה באופן ניכר מהמינימום הנדרש על ידי המפקחים המקומיים בארה"ב. דפוסי הפעילות בקבוצת ההתייחסות שונה מזו של פעילות הבנקים הישראליים בכך שהם עוסקים במתן שירותים פיננסיים עתירי עמלות ובפעילות קמעונית. עובדה זו משתקפת בהכנסות תפעוליות ובמרווח פיננסי גבוהים יותר, אך לעומת זאת ההוצאות התפעוליות גם הן גבוהות יותר, דבר שפועל לצמצום הפער ברווחיות בין שתי הקבוצות. כמו כן, חלק ממדדי היעילות ("יחס היעילות" וסך נכסים למשרה) מצביעים על יעילות תפעולית גבוהה יותר בחברות הבנות הישראליות לעומת הבנקים בקבוצת ההתייחסות. תופעה זו תומכת בעובדה כי פעילותן מתאפיינת בבנקאות סיוטנאית ובפעילות בני"ע המרתקות תשומות עבודה נמוכות באופן יחסי.

2. הפעילות והרווחיות באנגליה

1. השלוחות באנגליה פועלות במגזר העסקי-סיוטנאי, שלוש ביניהן הינן סניפים. סך המאזן של השלוחות באנגליה, שהסתכם לסוף 2003 ב־2,498 מיליון ליש"ט קטן בכ־13.5% (במונחי ליש"ט) לעומת אשתקד, זאת בשל ירידה חדה בשיעור של כ־38% במונחי ליש"ט בהשקעותיהם בני"ע (לוח ג'–26). ירידה זו נבעה מפעולות שנקטו חלק מהשלוחות באנגליה בתיק ני"ע שלא במסגרת מהלך העסקים השוטף של שלוחות אלו. כתוצאה מכך, משקל תיק ני"ע ירד במהלך 2003 והיווה כ־27% מסך המאזן לסוף 2003 בהשוואה לכ־37.5% אשתקד. סך האשראי לציבור ירד אף הוא, אם כי בשיעור מתון של 0.4% והיווה 54.5% מסך המאזן של השלוחות באנגליה. הגיוס מפיקדונות מבנקים באנגליה קטן במקביל וירד בשיעור של 33.0% ב־2003. סך החשיפה לסיכון האשראי החוץ מאזני גדל בשיעור של 8.1% ב־2003, אך ההיקף נמוך יחסית לזה של השלוחות בארה"ב (כ־45% מסך האשראי המאזני לעומת כ־85% בשלוחות בארה"ב). 2. סך הרווח הנקי של השלוחות באנגליה הסתכם בכ־16.8 מיליון ליש"ט ב־2003 לעומת 23.2 מיליון ליש"ט אשתקד, המהווה ירידה של 27.6% (לוח ג'–28). מרכיבי הרווח וההפסד מצביעים על עלייה של רכיב הרווח מפעולות מימון, התורמים חיובית לרווח הנקי (פער הריבית על האשראי נשאר יציב במהלך 2003 – 2.33%), אך העלייה החדה בהוצאה השנתית בגין הפרשה לחובות מסופקים פעלה להקטנת הרווח באופן ניכר.

3. הפעילות והרווחיות בשווייץ

א. הפעילות בשווייץ, המתבצעת באמצעות חברות בנות, מתאפיינת במתן שירותים פיננסיים חוץ מאזניים, ובעיקר, בבנקאות פרטית בינלאומית ובפעילויות בנאמנות. פעילות זו במהותה אינה חושפת את הבנק לסיכונים אשראי אלא בעיקר לסיכונים תפעוליים הכוללים סיכונים משפטיים. ב. סך המאזן של השלוחות בשווייץ הסתכם בסוף 2003 ב־3,622 מיליון פר"ש, המהווה שיעור גידול של 9.5% לעומת 2002 (לוח ג'–26). האשראי ברובו ניתן למימון בנקאות פרטית ולמרווחי ביטחון (margins) כנגד השקעות לקוחות בתיק ני"ע המנוהל ב"דיסקרציה" (בנאמנות, לפי שיקול דעת הבנק), שחלקו מכוסה על ידי ביטחונות נזילים – פיקדונות ו/או ני"ע. סך האשראי לציבור עלה ב־2003

לוח ג'-28

תמצית דוח הרווח וההפסד של השלוחות העיקריות באירופה¹, 2002 ו-2003

	שווייץ		אנגליה		
	2003	2002	השינוי	2003	2002
	(מיליוני פרנקים שווייצריים)	(מיליוני פרנקים שווייצריים)	(מיליוני לירות שטרלינג)	(מיליוני לירות שטרלינג)	(מיליוני לירות שטרלינג)
הרווח מפעולות מימון לפני ההפרשה לחומ"ס	43.7	44.9	3.4	51.6	49.9
ההפרשה לחובות מסופקים	0.32	0.01	863.6	10.6	1.1
העמלות התפעוליות	82.8	64.9	6.8	5.1	4.8
ההכנסות האחרות	13.0	87.3	-41.0	0.2	0.4
סך כל ההכנסות התפעוליות והאחרות	110	160.0	77.6	10.3	5.8
המשכורות וההוצאות הנלוות	50	48.7	4.1	15.5	14.9
ההוצאות האחרות	50.1	80.6	13.2	7.4	6.5
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	116.0	143.3	7.7	28.1	26.1
הרווח מפעולות רגילות לפני מס	36.9	61.5	-19.2	23.1	28.6
ההפרשה למס על הרווח מפעולות רגילות	7.3	4.3	18.9	6.3	5.3
הרווח הנקי	29.6	57.2	-27.6	16.8	23.2

(1) סעיפים נבחרים.

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

בשיעור חד של כ-32.6% במונחי פר"ש, וחלקו מסך המאזן הגיע לכ-58% (כ-48% לסוף 2002). גידול זה משקף, בין השאר, את זרימת הכספים לניהול נכסים ב"דסקרציה" ושירותים פיננסיים חוץ מאזניים בשלוחות הישראליות בשווייץ. מאידך, החשיפה לסיכונים אשראי חוץ מאזניים נמוכה בשלוחות בשווייץ ומהווה רק כ-28% בלבד מהאשראי המאזניים.

ג. סך הרווח הנקי של חברות הבנות בשווייץ לשנת 2003 הסתכם בכ-29.6 מיליון פר"ש, המהווה ירידה של כמחצית מהרווח שהושג אשתקד (לוח ג'-28). הרווחיות של חברות הבנות בשווייץ ירדה גם היא בשיעור חד בשנת 2003 לכ-6.1% לעומת כ-14.3% אשתקד. ירידה זו הושפעה מהכנסות חד פעמיות בבל"ל שווייץ, כאמור לעיל, שנזקפו בעיקר ב-2002. בניכוי ההכנסות החד פעמיות האלו, היה מתקבל כי, הרווחיות למעשה של חברות הבנות בשווייץ היתה שלילית בשנת 2002 וזאת בעיקר עקב השפעת אירוע המעילה בבל"ל שווייץ על התוצאות העסקיות שלו.

ד. התרומה העיקרית לרווח הנקי של חברות הבנות בשווייץ בשנת 2003 נעוצה בגידול חד בהכנסות התפעוליות בשנת 2003 וזאת לאחר ניכוס של ההכנסות החד פעמיות בבל"ל שווייץ ב-2002 (הנתונים המוצגים בלוח ג'-28 הם ללא ניכוי ההכנסות החד פעמיות). הגידול בפעילות הבנקאית הפרטית וניהול תיקים ב"דסקרציה" פעלו להעלאת הכנסות תפעוליות אלו. "יחס הכיסוי המימוני", המשקף את שיעור הכיסוי של ההוצאות התפעוליות על ידי הרווח המימוני, מגיע לכ-0.38 בלבד בחברות הבנות בשווייץ לעומת 1.84 בשלוחות באנגליה, דבר המשקף את הדומיננטיות של הפעילות של חברות הבנות בבנקאות הפרטית והחוץ מאזניים. זאת כאשר הפעילות הפיננסית

היא פועל יוצא מהפעילות החוץ מאזנית (פער הריבית על האשראי מגיע לכ-0.56% בלבד לעומת 2.33% בשלוחות באנגליה).

הסיכונים בשלוחות

להלן מספר מדדים המצביעים על גידול החשיפה לסיכונים בשלוחות:

א. סך האשראי הבעייתי בשלוחות ארה"ב עלה בשיעור חד של כ-55.2% לכ-385 מיליון דולר לסוף 2003 (כ-248 מיליון דולר לסוף 2002), שהם 5.1% מסך האשראי באחריות השלוחות בארה"ב (3.4% אשתקד) (לוח ג'-29). גידול זה לא לווה בגידול בשיעור ההפרשה לחובות מסופקים מסך האשראי שבאחריות הבנק (שירד מ-0.4% ב-2002 ל-0.3% ב-2003). בשלוחות הפועלות במערב אירופה לא חל שינוי משמעותי במשקל החובות הבעייתיים לסך האשראי שבאחריות הבנק, אם כי, חל גידול בשיעור ההפרשה השנתית לחובות מסופקים מסך האשראי שבאחריות הבנק (מ-0% ב-2002 לכ-0.4% ב-2003).

ב. הגידול בפעילות בנקאות פרטית ונאמנות בשלוחות בכללותן ובשווייץ בפרט מגדיל את החשיפה של שלוחות אלה לסיכונים תפעוליים, דבר המגביר את הצורך להדק את תשתיות הבקרה, הציות וניהול הטכנולוגיה כדי למזער את החשיפה לסיכונים אלה. כמו כן, ההתפתחות הפיקוחית בנושא מניעת הלבנת הון ומימון כספי טרור שהתרחשה במדינות בהן פועלות השלוחות מצריכה את הידוק הפיקוח והבקרה והקפדה על יישום נוהלים בתחומים אלה בשלוחות חו"ל.

לוח ג'-29
סיכוני האשראי בשלוחות חוץ לארץ, 2002 ו-2003
(אחוזים)

סך כל השלוחות		מערב אירופה		ארה"ב	
2003	2002	2003	2002	2003	2002
היקף האשראי					
38.3	36.7	52.3	43.8	33.0	33.7
האשראי לציבור/סך הנכסים					
איכות האשראי					
0.4	0.3	0.4	0.0	0.3	0.4
ההפרשה השנתית לחומ"ס מסך האשראי שבאחריות הבנק					
3.9	2.9	1.7	1.8	5.1	3.4
החובות הבעייתיים לסך האשראי שבאחריות הבנק					
היחס בין המחיקות (charge-offs) לסך האשראי					
0.4	0.3	0.3	0.1	0.5	0.4
שבאחריות הבנק					
ריכוזיות האשראי					
משקל האשראי ללווים שיתרת חבותם גדולה מ-8 מיליון דולרים					
57.2	57.8	52.4	49.6	59.7	61.3
מדד הרפינדל (H) לריכוזיות האשראי לפי ענפי המשק					
0.16	0.15	0.16	0.15	0.18	0.16

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

לוח ג'-30
מדדי יעילות, רווחיות וסיכון בשלוחות חוץ לארץ, 2002 ו-2003

סך כל השלוחות		מערב אירופה		ארה"ב		
2003	2002	2003	2002	2003	2002	
(במיליוני דולר)						
1.51	2.2	1.56	1.6	1.59	2.42	פער הריבית על האשראי (המאזני בסיכון) ועל פיקדונות הציבור
1.02	1.48	1.34	1.22	0.89	1.57	המירווח הפיננסי על סך הנכסים הפעילים ¹ וההתחייבויות (כולל חוץ־מאזני, באחוזים)
99	90	129	102	89	87	השכר השנתי למשרה (אלפי דולרים)
1.11	1.12	0.79	0.76	1.31	1.33	יחס הכיסוי המימוני ²
0.44	0.46	0.67	0.82	0.30	0.27	יחס הכיסוי התפעולי ³
1.55	1.59	1.47	1.58	1.61	1.6	יחס היעילות ⁴ (Efficiency Ratio)
(אחוזים)						
8.4	6.3	13.7	0.7	6.4	8.0	ההפרשה לחומ"ס מסך הכנסות המימון
0.54	0.59	0.51	0.98	0.56	0.44	התשואה על הנכסים ⁵ (ROA)
6.3	8.4	5.2	10.9	7.1	7.2	התשואה להון ⁶ (ROE רק בחברות בנות)

- (1) המרווח הפיננסי מחושב כיחס שבין הרווח מפעולות מימון לפני הפרשה לחומ"ס לסך הנכסים הכספיים.
- (2) היחס בין הרווח מפעולות מימון לפני הפרשה לחומ"ס, לסך ההוצאות התפעוליות והאחרות.
- (3) היחס בין ההכנסות התפעוליות והאחרות, לסך ההוצאות התפעוליות והאחרות.
- (4) היחס בין סך ההכנסות התפעוליות המימוניות והאחרות, לסך ההוצאות התפעוליות והאחרות.
- (5) הרווח הנקי (כולל זיכויי המס ורווחים בלתי רגילים) מחולק בנכסים של סוף השנה.
- (6) הרווח הנקי מחולק בהון של תחילת השנה.

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

לוח ג' - 31

החברות הכנות של הנבקים הישראליים באמצעות חברות בהשוואה לנבקים דומים בני-יורק 2002 ו-2003

2002						2003					
קבוצת החשואה בני-יורק ^{2,1}	בנק הפועלים סניג'ור	בנק לאומי USA	ב.י. א.י. די. בי. ניו-יורק	קבוצת החשואה בני-יורק ^{2,1}	בנק הפועלים סניג'ור	בנק לאומי USA	ב.י. א.י. די. בי. ניו-יורק				
(מיליוני דולר)											
33,336	1,079	4,814	7,079	35,687	1,933	5,348	7,708	סך כל הנכסים			
16,308	297	1,833	1,845	18,112	502	2,163	2,214	האשראי לציבור			
21,294	890	3,833	4,385	22,313	1,573	4,072	4,588	פיקדונות הציבור ומבנקים			
4,183	92	394	547	4,352	152	373	518	ההון העצמי			
(אחוזים)											
48.9	27.5	38.1	26.1	50.8	26.0	40.4	28.7	משקל האשראי בסך הנכסים			
30.4	60.7	50.9	63.4	27.3	67.0	46.7	59.6	משקל נירות הערד בסך הנכסים			
63.9	82.5	79.6	61.9	62.5	81.4	76.1	59.5	משקל הפקדונות (ציבור ובנקים) בסך הנכסים			
12.5	8.5	8.2	7.7	12.2	7.8	7.0	6.7	יחס ההון העצמי לסך הנכסים			
1.0	0.8	0.5	0.0	0.1	0.5	0.3	0.4	יחס ההפשה לחובלים (שנתית) לסך האשראי			
1.1	0.0	0.6	0.3	0.4	0.0	0.6	0.4	שיעור המחקירות בסך האשראי			
2.0	-	1.2	0.6	1.0	1.0	0.5	0.2	שיעור האשראי הבעייתי ³ בסך האשראי			
18.3	20.5	13.2	15.1	17.6	22.0	13.9	13.4	יחס הון משוקלל לרכיבי סכון			
2.4	-12.0	9.2	10.4	5.6	3.4	8.0	8.0	יחס תשואה להון (ממוצע)			
0.3	-1.3	0.8	0.8	0.7	0.3	0.6	0.6	יחס תשואה לנכסים (ממוצע)			
3.2	3.1	2.3	2.3	2.9	2.8	1.9	1.5	פער הריביות נטו ⁴			
1.2	0.7	1.8	1.6	1.4	1.1	1.6	1.4	יחס העיכול ⁵ (מספר, לא באחוזים)			
5,292	204	447	740	5,195	232	450	769	מספר העובדים			
156.0	93.0	88.0	79.0	125.7	91.2	95.1	77.5	מספר השנתי למשרת (אלפי דולרים)			
6.3	5.3	10.8	9.6	6.9	8.3	11.9	10.0	הנכסים למשרת (מיליוני דולרים)			

1) קבוצת ההשוואה כוללת תשעה בנקים מסחריים בני יורק, המבוססים על-ידי ה-FDIC, שהינק נכסיהם 10¹ מיליארדי דולרים, כולקמן: Amalgamated Bank, Atlantic Bank of New York, Sterling National Bank, Bank of Tokyo Mitsubishi Trust Company, Fiduciary Trust Company, International, Mizuho Corporate Bank (USA), Safra National Bank of New York, United States Trust Company of N.Y., Banco Popular North America.

2) ממוצע לנבקים בקבוצה.
3) אשראי בעייתי כולל אשראי בפיגור ואשראי שאינו נושא הנכסה לפי ההגדרות המקובלות באר"י.
4) הכנסות מיסיון נטו ביחס לממוצע הנכסים הפעילים.
5) היחס בין ההכנסות המינוגות וההכנסות התפעוליות והאחרות להוצאות התפעוליות והאחרות.

מקור: מידע המפורסם באחר האינטרנט של ה-FDIC על בנקים מסחריים מבוטחים.

